

Projekt

z dnia 15 listopada 2021 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
RADY GMINY PSARY**

z dnia 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Psary na lata 2021-2024

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r., poz. 1372) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710) po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Gminy uchwała co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Psary na lata 2021-2024”, stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Psary.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Województwa Śląskiego.



Spis treści

1. PRZEDMIOT I CEL.....	2
1.1. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	2
2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	2
2.1. Zadania i kompetencje organów gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	8
3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	9
3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	9
3.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	23
4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	23
4.2. Charakterystyka zasobów Gminy.....	26
4.2.1. <i>Zarys historii obszaru gminy.....</i>	<i>26</i>
4.2.2. <i>Charakterystyka poszczególnych sołectw w Gminie Psary.....</i>	<i>28</i>
4.2.3. <i>Krajobraz kulturowy.....</i>	<i>32</i>
4.2.4. <i>Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....</i>	<i>33</i>
4.2.5. <i>Dziedzictwo niematerialne.....</i>	<i>33</i>
4.2.6. <i>Dobra kultury współczesnej.....</i>	<i>34</i>
4.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	34
4.3.1. <i>Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków.....</i>	<i>35</i>
4.3.2. <i>Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....</i>	<i>35</i>
4.3.3. <i>Zabytki archeologiczne.....</i>	<i>36</i>
4.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	38
4.5. Analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	39
5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.....	54
6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	56
6.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki.....	56
7. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	59
8. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	60
9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	62
10. ZAŁĄCZNIKI.....	63
10.1. TABELA NR 1 - WYKAZ ZABYTKÓW RUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW	
10.2. TABELA NR 2 - ZBIORCZY SPIS STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH	
10.3. TABELA NR 3 - SPIS OBIEKTÓW UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	
10.4. MAPA TOPOGRAFICZNA Z ZAZNACZENIEM OBIEKTÓW – 6 PLANSZ	
10.5. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	



1. PRZEDMIOT I CEL

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych Gminy Psary, obowiązujących od 1973 roku. Obszar Gminy obejmuje 10 sołectw: Brzękowice, Dąbie, Gołasza, Gródków, Góra Siewierska, Malinowice, Preczów, Psary, Sarnów i Strzyżowice.

Celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

1.1. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Podstawa prawna obowiązku wykonania programu opieki nad zabytkami określona została w przepisie art. 87 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm., tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 710, 954). Zgodnie z zapisami w/w ustawy, Wójt Gminy Psary sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten ma na celu w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, a następnie winien on zostać ogłoszony w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu wójt gminy sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy. Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie w/w ustawowego obowiązku. Zapisy programu będą podstawowym narzędziem dla władz gminy w zakresie realizacji przedsięwzięć wynikających z zapisów prawa oraz zapewnienia niezbędnych środków do realizacji programu na lata 2021-2024.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Znaczenie dziedzictwa kulturowego w rozwoju cywilizacyjnym państwa, jak też obowiązki państwa i każdego obywatela względem zabytków będących częścią składową tego dziedzictwa, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: *„Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”*. *„Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”*.



Zapis ten jest kompatybilny z uregulowaniami funkcjonującymi w prawie międzynarodowym, a ustanowione w oparciu o konstytucję akty prawne respektują standardy i normy obowiązujące w Unii Europejskiej.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest: *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm., tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 710, 954). Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów zajmujących się ochroną zabytków. Użyte w art. 3 ustawy określenia oznaczają:

1. **zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2. **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
3. **zabytek ruchomy** – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
4. **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
5. **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
6. **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
7. **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8. **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
9. **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10. **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11. **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12. **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13. **historyczny zespół budowlany** – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
14. **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i



działalności człowieka;

15. **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

W Ustawie wymienia się elementy dziedzictwa kulturowego, które niezależnie od stanu zachowania, podlegają ochronie. Są to między innymi: obiekty architektury i budownictwa, dzieła sztuk plastycznych i rzemiosła artystycznego, kolekcje, pamiątki związane z osobami, miejscami lub wydarzeniami historycznymi, wytwory techniki, zabytki archeologiczne, historyczne układy urbanistyczne lub ruralistyczne, historyczne zespoły budowlane, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniczne, cmentarze, układy i formy zaprojektowanej zieleni oraz miejsca pamięci wydarzeń historycznych.

W artykułach 4 i 5 ustawy rozróznilo pojęcia **ochrony zabytków** i **opieki nad zabytkami**. Ochrona zabytków jest domeną organów władzy publicznej i polega w głównej mierze na stworzeniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie. Z kolei właściciele lub posiadacze zabytków zobowiązani są do opieki nad zabytkami. Realizacja tego obowiązku winna polegać na badaniu i udokumentowaniu zabytku, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystaniu zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości oraz popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 6 ustawy zawarte jest stwierdzenie, że **ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:**

- 1) **zabytki nieruchome** będące w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) **zabytki ruchome** będące w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub



instytucji;

- 3) **zabytki archeologiczne** będące w szczególności:
 - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zgodnie z art. 7 Ustawy, wśród **form ochrony zabytków** wyróżnia się:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi **rejestr zabytków** dla zabytków zlokalizowanych na terenie województwa. Zgodnie z art. 9 ust.1 i ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku”.

Zgodnie z art. 15 ust. 1 i ust. 2 ustawy „Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za **pomnik historii** zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków”.

Zgodnie z art. 16 ust. 1–1a ustawy „rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć **park kulturowy** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenia, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia”.

Zgodnie z art. 17 ustawy na terenie parku kulturowego lub jego części ustanawia się zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej,
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych,
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1 ustawy;



- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury,
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w art. 17 ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131–134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2019 poz. 1396 z późn. zm.).

W art. 18 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zapisano, że *„ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego”*.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- 2) innych zabytków nieruchomych, które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków,
- 3) parków kulturowych.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, co wynika z art. 20 ustawy. Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy, zgodnie z art. 21 ustawy, jest ewidencja zabytków.

Zgodnie z art. 22:

- Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków,
- Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa,
- Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku,
- Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków,
- W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

Organami ochrony zabytków, w myśl art. 89 ustawy, są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.



Ustawodawca rozbudował też przepisy Ustawy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Działanie Ustawy precyzują akty wykonawcze, zawarte m.in. w następujących rozporządzeniach ministerialnych:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 r. nr 30, poz. 259).
2. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. z 2004 r. nr 71, poz. 650).
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. z 2011 r. nr 89, poz. 510).
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. nr 113, poz. 661, tekst jednolity: Dz.U. 2021 poz. 56).;
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153).
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. z 2014 r. poz. 110).
7. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. z 2004 nr 75, poz. 706).
8. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. 2004 nr 124, poz. 1304 z późn. zm.).

Zagadnienie ochrony zabytków uwzględnione zostało również w wielu innych obowiązujących ustawach, w tym:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003 nr 80, poz. 717, tekst jednolity: Dz. U. 2021 poz. 741),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 1994 nr 89, poz. 414, tekst jednolity: Dz.U. z 2020 r. poz. 1333 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001 Nr 62 poz. 627, tekst jednolity: Dz.U. 2020 r. poz. 1219),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 Nr 92, poz. 880, tekst jednolity: Dz.U. 2021 poz. 1098),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015 poz. 774),



- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o gospodarce nieruchomościami* (Dz.U. 1997 Nr 115 poz. 741, tekst jednolity: Dz.U. 2020 r. poz. 1990),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (Dz.U. 1991 nr 114 poz. 493; tekst jednolity Dz.U. 2020 poz. 194),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* (Dz.U. z 2003 r. nr 96, poz. 873, tekst jednolity: Dz. U. 2020 poz. 1057),
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie terytorialnym* (Dz.U. z 1990 r. nr 16, poz. 95, tekst jednolity: Dz.U. 2020 poz. 713);
- rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 r. *w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego* (Dz.U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587);
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 roku *w sprawie oznaczeń i nazewnictwa stosowanych w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy* (Dz.U. 2003 r. nr 164 poz. 1589);
- rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 28 kwietnia 2004 r. *w sprawie zakresu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy* (Dz.U. z 2004 r. nr 118, poz. 1233 z późn. zm.);
- rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 28 sierpnia 2003 *w sprawie sposobu ustalania wymagań dotyczących nowej zabudowy i zagospodarowania terenu w przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego* (Dz.U. z 2003 r. nr 164, poz. 1588).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. *o muzeach* (Dz.U. 1997 nr 5 poz. 24, tekst jednolity: Dz.U. 2020 poz. 902),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. *o bibliotekach* (Dz.U. 1997 nr 85 poz. 539, tekst jednolity: Dz.U. 2019 poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. *o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173, tekst jednolity: Dz.U. 2020 poz. 164).

2.1. Zadania i kompetencje organów gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków między innymi za pośrednictwem organów samorządowych. Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (Dz. U. 1990 nr 16 poz. 95, tekst jednolity: Dz. U. 2020 poz. 713), określone zostały następujące zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Gminy mające w swoim posiadaniu obiekty zabytkowe, zobowiązane są do opieki nad nimi, tzn. do utrzymywania ich we właściwym stanie, prowadzenia prac konserwatorskich i restauratorskich, inicjowania badań naukowych i dokumentacyjnych oraz popularyzowania ich roli w lokalnej społeczności. Szczególnie istotna jest rola gminy w działalności edukacyjnej i popularyzatorskiej, promującej lokalną kulturę oraz materialne i niematerialne przejawy życia poprzednich pokoleń. Edukacja powinna objąć jak najszersze kręgi społeczne i w następstwie wzmocnić świadomość i tożsamość kulturową lokalnych społeczności. Niezmiernie



istotne będą tu również działania władz samorządowych w kierunku zwiększenia atrakcyjności obiektów zabytkowych, co sprzyja rozwojowi turystyki, a ta w wielu regionach ma szansę stać się alternatywą dla tradycyjnych gałęzi gospodarki.

Ewidencję zabytków zlokalizowanych w granicach administracyjnych gminy prowadzi wójt gminy w formie tzw. gminnej ewidencji zabytków. Ewidencja ta to zbiór kart adresowych zabytków nieruchomości. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z właściwym woj. konserwatorem zabytków.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Przy opracowywaniu Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Psary na lata 2021–2024 kierowano się założeniami polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Założenia te zostały ujawnione w następujących dokumentach strategicznych opracowanych na poziomie krajowym:

- „*Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*”
- „*Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*”
- „*Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na Lata 2004 – 2020.*”
- „*Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019 – 2022*”
- „*Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*”

Ramy przestrzenne dla prowadzenia polityki rozwoju w Polsce, stanowi „**Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**”. Jest to główny dokument strategiczny kreujący ład przestrzenny w Polsce oraz porządkujący zagadnienia związane z rozwojem, w którym przestrzeń kształtowana jest jako płaszczyzna odniesienia dla działań rozwojowych. Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Jej cel strategiczny to efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich



restrykcjach konserwatorskich,

- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

Uszczegółowieniem tejsze polityki państwa jest dokument „**Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030**”. Podstawą nowego podejścia terytorialnego polityki rozwoju jest lepsza niż dotychczas identyfikacja cech poszczególnych obszarów kraju, tj. rozpoznanie ich zasobów endogenicznych, wyzwań i barier rozwojowych. Nowy paradygmat polityki rozwoju regionalnego, w większym niż dotychczas stopniu, uwzględnia lokalny kontekst dla prowadzenia działań rozwojowych. Odpowiedni wybór atutów regionalnych i lokalnych, które dadzą najlepsze możliwości rozwojowe obszarów, wpływa na kształtowanie przewagi konkurencyjnej danego terytorium. Dla polityki rozwoju oznacza to odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów. Wymaga to dobrej diagnozy terytoriów, w celu identyfikacji potencjałów, które później przełożą się na ich rozwój, jak również określenia obszarów, które powinny być wsparte, aby zapobiec ich dalszej marginalizacji. Takie podejście przekłada się na bardziej precyzyjne wyznaczenie obszarów strategicznej interwencji (OSI) z punktu widzenia priorytetów polityki rozwoju, jak również na tworzenie instrumentów terytorialnych dopasowanych do ich specyficznych potrzeb rozwojowych. OSI w KSRR to: obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, wschodnia Polska oraz Śląsk. Dwa pierwsze wspierane będą obligatoryjnie z poziomu kraju i regionu za pomocą specjalnie dedykowanych instrumentów.

Na poziomie regionalnym samorząd województwa może – zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą i potrzebami – wyznaczać swoje obszary strategicznej interwencji, takie m.in. jak subregiony, miejskie obszary funkcjonalne, obszary przygraniczne, przemysłowe, zdegradowane czy tzw. wewnętrzne peryferia.

Polityka regionalna wspierać będzie również pozostałe terytoria w ramach działań ukierunkowanych na wzrost konkurencyjności, poprzez identyfikowanie i wykorzystywanie potencjałów terytorialnych. Wsparte zostaną potencjały endogeniczne w oparciu o rodzimy kapitał i lokalne przedsiębiorstwa. Dotychczas, w wielu przypadkach, problemem było zastosowanie zbyt szerokiego podejścia do określania specjalizacji, czy też wybór zbyt dużej liczby obszarów specjalizacji. Powodowało to rozproszenie wsparcia i przyniosło niewielką wartość dodaną. Stopniowe zwiększanie koncentracji inteligentnych specjalizacji pozwoli na realizację projektów o kluczowym znaczeniu dla rozwoju. Regiony będą dokonywały selektywnego wyboru takich specjalizacji gospodarczych, w których posiadają najlepiej rozwinięte zasoby i w ich obrębie skupiać będą swoją aktywność gospodarczą. Oznacza to, że interwencja będzie bardziej selektywna, tj. będzie wskazywać priorytetowe branże/sektory dające szansę na wzmocnienie konkurencyjnej pozycji regionów.

Instrumenty i mechanizmy realizacji polityki regionalnej silnie powiązane są z polityką spójności UE. Należą do nich krajowe i regionalne programy operacyjne, programy europejskiej współpracy terytorialnej, w tym wprowadzone w latach 2014-2020 takie mechanizmy wdrażania, jak ZIT czy RLKS. ZIT-y są ważnym i pozytywnym doświadczeniem w kraju, jednak ich główne założenie, które dotyczyło wspierania realizacji wspólnych międzysektorowych i zintegrowanych projektów, w praktyce napotkało na wiele trudności. Wobec perspektywy ograniczenia środków UE na politykę spójności będzie rosła rola i znaczenie instrumentów rozwoju realizowanych ze środków krajowych. Dotychczas instrumenty sektorowe (resortowe) nie były w pełni wykorzystywane i skoordynowane z działaniami prowadzonymi w ramach polityki spójności. Zagadnieniem o kluczowym znaczeniu dla zbudowania efektywnego systemu krajowej polityki regionalnej jest wprowadzenie mechanizmów terytorialnego ukierunkowania wybranych instrumentów sektorowych (resortowych) i



wdrażania ich w formule kontraktowej (kontrakt sektorowy).

Głównym celem polityki regionalnej „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030” jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Cel główny polityki regionalnej do roku 2030 realizowany będzie oparciu o uzupełniające się trzy cele szczegółowe:

- 1. Cel 1: Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym**
 - 1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo – wschodnia polska oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją
 - 1.2. Zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno – gospodarcze
 - 1.3. Przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska
 - 1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych
 - 1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów
- 2. Cel 2: Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych**
 - 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego
 - 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym
 - 2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach
- 3. Cel 3: Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.**
 - 3.1. Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem
 - 3.2. Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadlokalnym
 - 3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych
 - 3.4. Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej

Województwo śląskie zidentyfikowane zostało w tym dokumencie jako obszar wymagający interwencji państwa. Mimo pozycji jednego z najsilniejszych gospodarczo regionów Polski, w ostatnich latach odnotowuje ono osłabienie tempa wzrostu gospodarczego względem innych regionów. W celu poprawy sytuacji na Śląsku niezbędne jest przyspieszenie transformacji jego profilu gospodarczego, np. poprzez rozwój innowacyjnych i wysokoproduktywnych sektorów gospodarki. Ponadto, wsparcie uzyska modernizacja tradycyjnych sektorów przemysłowych, takich jak energetyka czy branża motoryzacyjna. Zmiana profilu gospodarczego musi pociągnąć za sobą dostosowanie kapitału ludzkiego do potrzeb rynku pracy, m.in. poprzez rozwój kompetencji cyfrowych czy zmiany w szkolnictwie zawodowym.

Dobrze rozwinięta infrastruktura produkcji, przesyłu oraz konsumpcji energii, a także silna obecność przemysłu wydobywczego powodują, że województwo śląskie jest strategicznym regionem z perspektywy zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego dla całego kraju. Województwo śląskie potrzebuje wsparcia zarówno w zakresie ograniczenia niskiej emisji związanej z emisjami zanieczyszczeń powietrza z sektora bytowo-komunalnego, m.in. poprzez kompleksową termomodernizację oraz wymianę źródła ciepła w domach jednorodzinnych, bardziej zrównoważoną i niskoemisyjną politykę transportową. Ważne jest również wsparcie wysiłków sektora prywatnego i nauki w sferze B+R, jak również działania edukacyjne, zwiększające



świadomość mieszkańców nt. zagrożeń związanych ze złą jakością powietrza.

Degradacja środowiska przyrodniczego, przestarzała infrastruktura oraz przede wszystkim problemy społeczne związane z transformacją regionalnej gospodarki wymuszają podjęcie aktywnych działań w zakresie rewitalizacji, uzupełnionych działaniami w sferze aktywizacji gospodarczej oraz rekultywacji. Działania te, zważywszy na regionalną specyfikę (duża liczba terenów przemysłowych i pogórnicych) będą wspierane poprzez kreowanie systemowych rozwiązań ułatwiających prowadzenie działań na terenach pokopalnianych.

Trzecim strategicznym dokumentem jest - „**Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020**” jest dokumentem, na podstawie którego opiera się obecna polityka państwa w dziedzinie ochrony dziedzictwa narodowego. Misją strategii jest:

Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwoju regionów.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta została przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 roku i rozszerzona w 2005 roku o *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*. Jest to podstawowe opracowanie rządowe, określające zasady nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej i mecenatu państwa w sferze kultury, funkcjonujących w warunkach rynkowych i we współpracy w ramach Unii Europejskiej. Przesłanką dla przygotowania strategii było przeświadczenie, że także w kulturze nadszedł czas na przejście od zarządzania operacyjnego do zarządzania strategicznego opartego na długookresowej wizji rozwoju. Jednym ze strategicznych obszarów NSRK jest ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i konserwacja zabytków. Narzędziami realizacji celów Strategii jest 11 programów operacyjnych Ministra Kultury, w tym „**Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego**”, obejmujące bezpośrednio zagadnienie ochrony zabytków. Programy operacyjne finansowane są ze środków Ministra Kultury w każdym roku budżetowym.

Rozwinięciem NSRK w zakresie odnoszącym się bezpośrednio do zabytków jest **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki Nad Zabytkami na lata 2019 – 2022**, przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022, ma na celu realizację przepisu art. 84 w związku z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067, z późn. zm.). Program 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Głównym celem projektu Programu 2019–2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „*Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego*”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „*Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami*”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;



2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Realizację założeń *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami* wspiera dokument rządowy, który w sposób systematyczny podejmuje problematykę budowy wzajemnego zaufania między obywatelami oraz między obywatelami a państwem i jego instytucjami. Tym dokumentem jest **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020**, przyjęta uchwałą Rady Ministrów 26 marca 2013 roku. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020.

Misją polityki publicznej w zakresie rozwijania kapitału społecznego jest: „Tworzenie, utrzymywanie i doskonalenie warunków rozwoju kapitału społecznego w Polsce przez wspieranie działań na rzecz aktywności i kreatywności obywateli oraz ich współpracy dla dobra wspólnego”.

Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe:

Cel 1. Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji.

będzie realizowany przez następujące priorytety Strategii:

Priorytet Strategii 1.1. - Wspieranie edukacji formalnej w zakresie metod nauczania sprzyjających kooperacji, kreatywności i komunikacji oraz rozwijanie demokratycznej kultury szkoły.

Priorytet Strategii 1.2. - Wspieranie edukacji innej niż formalna ukierunkowanej na kooperację, kreatywność i komunikację społeczną.

Cel 2. Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne.

będzie realizowany przez następujące priorytety Strategii:

Priorytet Strategii 2.1. - Wspieranie mechanizmów współpracy instytucji publicznych z obywatelami.

Priorytet Strategii 2.2. - Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.

Priorytet Strategii 2.3. - Wzmocnienie integracji i solidarności społecznej.

Cel 3. Usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy.

będzie realizowany przez następujące priorytety Strategii:

Priorytet Strategii 3.1. - Zwiększanie dostępności informacji i poprawa jakości komunikacji w sferze publicznej.

Priorytet Strategii 3.2. - Wspieranie mediów w kształtowaniu więzi społecznych, kulturowych i demokracji.

Cel 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.

będzie realizowany przez następujące priorytety Strategii:

Priorytet Strategii 4.1. - Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej.

Priorytet Strategii 4.2. - Wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.



Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii, jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi. Wdrażanie Strategii opiera się na otwartej metodzie koordynacji, pozwalającej na dostrzeżenie roli i miejsca wszystkich instytucji, środowisk i osób zainteresowanych urzeczywistnieniem jej celów.

3.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Analizie poddano opracowania strategiczne i planistyczne sporządzone dla województwa śląskiego i powiatu będzińskiego pod kątem znaczenia ich zapisów i działań w zakresie obejmującym dziedzictwo kulturowe. Kluczowymi opracowaniami na poziomie **wojewódzkim** były:

- Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”;
- Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006 – 2020;
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014 – 2020;
- Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021 - 2027
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2018-2021
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego „Plan 2020+” z bieżącą aktualizacją
- Prognoza oddziaływania na Środowisko Projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa Śląskiego;

Kluczowymi opracowaniami na poziomie **powiatowym** były:

- Strategia Rozwoju Powiatu Będzińskiego na lata 2009 – 2020;

Niniejszy *Program Opieki nad Zabytkami Gminy Psary* koresponduje z założeniami polityki rozwoju województwa Śląskiego zawartymi w w/w dokumentach planistycznych województwa. Założenia te, sformułowane w sposób bardzo ogólny, wskazują główne cele i kierunki rozwoju regionu. Program stanowi uzupełnienie i uszczegółowienie dokumentów wojewódzkich w odniesieniu do konkretnych problemów i zagadnień, biorąc pod uwagę specyfikę omawianej gminy.

- **Strategia rozwoju województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”**

Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020+” została przyjęta uchwałą nr IV/38/2/2013 przez Sejmik Województwa Śląskiego z dnia 1 lipca 2013 r. Strategia ta stanowi aktualizację dokumentu pn. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „ŚLĄSKIE 2020”, przyjętego uchwałą nr III/47/1/2010 przez Sejmik Województwa Śląskiego w dniu 17 lutego 2010 r.

Strategia stanowi plan samorządu województwa określający wizję rozwoju, cele oraz główne sposoby ich osiągnięcia w kontekście występujących uwarunkowań w perspektywie 2020 roku. Na podstawie nakreślonej wizji rozwoju wykraczającej poza horyzont czasowy Strategii, wyznaczono obszary priorytetowe, cele strategiczne i cele operacyjne, a następnie określono kierunki działań.

Wizerunek województwa śląskiego w perspektywie „2020 +” sformułowany został w następujący sposób:

„Województwo śląskie będzie regionem zrównoważonego i trwałego rozwoju stwarzającym mieszkańcom korzystne warunki życia w oparciu o dostęp do usług publicznych o wysokim standardzie, o nowoczesnej i zaawansowanej technologicznie gospodarce oraz istotnym partnerem w procesie rozwoju Europy wykorzystującym zróżnicowane potencjały terytorialne i synergię pomiędzy partnerami procesu rozwoju.”

W celu osiągnięcia zarysowanej wizji ustalono następujące 4 obszary priorytetowe:

- Obszar priorytetowy A: Nowoczesna gospodarka,



- Obszar priorytetowy B: Szanse rozwojowe mieszkańców,
- Obszar priorytetowy C: Przestrzeń,
- Obszar priorytetowy D: Relacje z otoczeniem.

Dla każdego obszaru określone zostały cele strategiczne i cele operacyjne.

Kwestie dziedzictwa kulturowego znalazły swoje miejsce przede wszystkim w obszarach priorytetowych C i D.

Dla obszaru C celem strategicznym jest : Województwo śląskie regionem atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni

Cel operacyjny: C.1. Zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska

Cel operacyjny: C.2. Zintegrowany rozwój ośrodków różnej rangi

Cel operacyjny: C.3. Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni

W ramach tego celu określono następujące kierunki działań:

1. Rewitalizacja terenów i obiektów, w tym przemysłowych i zdegradowanych na tereny/obiekty o funkcjach społeczno- gospodarczych oraz zapewnienie ich dostępności.
2. Poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych, szczególnie centrów miast i centrów dzielnic oraz przestrzeni recepcyjnych.
3. Tworzenie i rewitalizacja obszarów zieleni urządzonej oraz terenów rekreacyjnych.
4. Przywracanie pozycji lub nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym oraz symbolicznym w życiu społeczności lokalnych.
5. Zapewnienie praworządności gospodarowania przestrzenią poprzez skuteczną ochronę prawa własności i interesu społecznego.
6. Rewitalizacja osiedli mieszkaniowych, w tym starych dzielnic.
7. Wspieranie powstawania atrakcyjnych terenów mieszkaniowych w miastach oraz przeciwdziałanie procesom suburbanizacji.
8. Wsparcie działań podnoszących jakość planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym, w tym działań integracyjnych.

Dla obszaru D celem strategicznym jest: Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy

Cel operacyjny: D.1. Współpraca z partnerami w otoczeniu

Cel operacyjny: D.2. Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego

1. Promowanie województwa śląskiego jako miejsca atrakcyjnego dla mieszkańców, inwestorów, studentów, turystów.
2. Promowanie metropolitalnego wizerunku i potencjału regionu.
3. *Organizacja flagowych wydarzeń biznesowych, naukowych, sportowych, kulturalnych promujących województwo i wykorzystujących wyjątkowe atuty regionu.*
4. *Promocja miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej, przyrodniczej.*
5. Wsparcie rozwoju instytucji i infrastruktury (kulturalnych, naukowych, biznesowych (w tym wystawienniczych, sportowych, społecznych, religijnych) tworzących markę województwa śląskiego.
6. Promowanie marki produktów województwa śląskiego.

Cel operacyjny: D.3. Region w sieci międzynarodowych i krajowych powiązań infrastrukturalnych

Obszary działania samorządu województwa w zakresie wdrażania strategii ukierunkowanej na zagadnienia dziedzictwa kulturowego mają oddziaływanie pośrednie poprzez:



- wsparcie finansowe inwestycji jednostek samorządu terytorialnego niższego szczebla w realizacji zadań o charakterze regionalnym,
- opiniowanie zamierzeń inwestycyjnych JST oraz innych podmiotów z obszaru regionu lub planujących swoje działania na jego obszarze,
- partnerskie programowanie w zakresie alokacji środków i realizacji projektów współfinansowanych ze środków UE.

- **"Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006 - 2020"**

Strategia została uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 28 sierpnia 2006 r. Dokument zawiera wizje, pola i cele strategiczne oraz kierunki działań w obszarze kultury w województwie śląskim.

W Strategii za punkt wyjścia przyjęto następującą definicję kultury: „kultura to całokształt materialnego i duchowego dorobku ludzkości gromadzony, utrwalony i wzbogacony w ciągu jej dziejów i przekazywany z pokolenia na pokolenie”.

Wielokierunkowe oddziaływanie kultury ujęte zostało w czterech celach strategicznych, które są ważnym elementem współpracy wewnątrzregionalnej, międzyregionalnej i międzynarodowej:

Cel I. Wzrost kompetencji potrzebnych do: uczestnictwa w kulturze, efektywnego zarządzania kulturą twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.

Cel II. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).

Cel III. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych.

Cel IV. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

W nawiązaniu do celu II za najważniejsze efekty uczestnictwa w kulturze, warunkujące rozwój społeczny, uznaje się kształtowanie osobowości człowieka, jego strefy wartości, twórczych uzdolnień, wrażliwości i wyobraźni, a nawet poczucia estetyki. Kultura umożliwia identyfikację ze wspólnotą egzystencjonalną, jest spoiwem więzi społecznych, a także równoważą i rekompensuje kapitał ludzki, czyli społeczność otwartą na zmiany, kreatywną i tolerancyjną, co jest warunkiem sukcesu gospodarczego o którym nie przesądza infrastruktura, ale właśnie potencjał społeczny.

Wyrazem bogactwa i zróżnicowania kulturowego województwa śląskiego są jego zabytki, wśród których szczególną grupę stanowią zabytki techniki oraz zabytkowe obiekty przemysłowe. Mają one największy procentowy udział w ogóle zabytków tego typu w kraju (11% wszystkich w/w zabytków znajduje się w woj. śląskim). Ten rodzaj obiektów odzwierciedla specyficzną, industrialną historię województwa.

Dla celu III, najważniejszego z punktu widzenia ochrony zabytków, ustalono następujące kierunki działań:

- 3.1. rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;
- 3.2. inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;
- 3.3. popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);
- 3.4. rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;
- 3.5. rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji;
- 3.6. wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej);
- 3.7. tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu;



- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014 – 2020**

W grudniu 2014 roku został zatwierdzony dokument Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Program tworzony był między innymi w oparciu o zapisy zawarte w tzw. „pakiecie legislacyjnym” dla polityki spójności na lata 2014-2020 przedstawionym przez Komisję Europejską oraz o zapisy wynikające z Projektu Umowy Partnerstwa. W ramach założeń RPO stosuje się zintegrowane podejście terytorialne. Tak więc w województwie Śląskim wydzielono cztery Subregiony: Centralny, Północny, Południowy i Zachodni, stanowiące – zgodnie ze Strategią rozwoju województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” obszary polityki rozwoju. Gmina Psary zlokalizowana jest w Subregionie Centralnym, na terytorium powiatu ziemskiego będzińskiego. Powierzchnia Subregionu Centralnego stanowi ok. 45% powierzchni całego województwa śląskiego. Obecnie Subregion Centralny przygotowuje się do wdrażania Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, w ramach których przyznano mu ponad 693 mln euro, co stanowi jedną z największych alokacji przyznaną dla subregionów w Polsce. Zgodnie z RPO WSL 2014-2020, zadania realizowane będą w ramach trzynastu priorytetów, przy czym te związane z dziedzictwem kulturowym ujęte zostały w priorytecie X - *Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna*.

- **„Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021 – 2027”**

Nowy program regionalny będzie nosił nazwę „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027” i podobnie jak obecne RPO WSL 2014-2020 będzie zarządzany przez Zarząd Województwa Śląskiego. 31 marca 2021 r. Zarząd Województwa przyjął wstępny projekt dokumentu pn. „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027”.

Przedmiotem interwencji programu na lata 2021-2027 będą inwestycje m.in. w: działalność badawczo-rozwojową przedsiębiorstw, rozwój MŚP, e-usługi publiczne, rozwój OZE i efektywności energetycznej, przystosowanie regionu do zmian klimatu, ochronę terenów cennych pod względem przyrodniczym, gospodarkę wodno-ściekową i odpadową, regionalną infrastrukturę transportową, infrastrukturę kulturalną i turystyczną, aktywizację zawodową oraz podnoszenie kwalifikacji mieszkańców, usługi środowiskowe (usługi społeczne, opieka długookresowa i psychiatryczna, e-usługi, integracja społeczna, ekonomia społeczna, edukacja na potrzeby rynku pracy, profilaktyka w ochronie zdrowia, standardy usług w zakładach leczniczych, integracja imigrantów).

Po konsultacjach z MFiPR (kwiecień 2021) oraz Komisją Europejską (lipiec 2021) projekt dokumentu zostanie uzupełniony o elementy dotyczące alokacji środków i ich struktury oraz linii demarkacyjnej pomiędzy poszczególnymi funduszami UE (EFRR, EFS+, Fundusz Odbudowy, Fundusz Sprawiedliwej Transformacji), co zdefiniuje takie komponenty programu jak np.: plan finansowy, instrumenty terytorialne, wskaźniki programowe, instrumenty finansowe.

Program „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027” służy realizacji wizji i celów rozwojowych regionu, zawartych w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2030" i stanowi jeden z najistotniejszych instrumentów polityki regionalnej.

W programie określono sześć priorytetów, z podziałem na cele szczegółowe:

1. Inteligentne Śląskie
2. Ekologiczne Śląskie
3. Mobilne Śląskie
4. Społeczne Śląskie
5. Śląskie dla mieszkańca
6. Śląskie bliżej mieszkańców

Zagadnienia dotyczące kultury i dziedzictwa kulturowego określone są w następujących celach szczegółowych:

Priorytet V: Śląskie dla mieszkańca



2.10.4. Cel szczegółowy: Wzmocnienie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

Priorytet VI: Śląskie bliżej mieszkańców

2.11.1. Cel szczegółowy: Wspieranie zintegrowanego rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, dziedzictwa kulturowego i bezpieczeństwa na obszarach miejskich

2.11.2. Cel szczegółowy: Wspieranie zintegrowanego lokalnego rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, dziedzictwa kulturowego oraz bezpieczeństwa, w tym na obszarach wiejskich i przybrzeżnych, m.in. w ramach rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2014–2017.**

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018 – 2021 został przyjęty uchwałą nr V/50/14/2018 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 19 marca 2018 r. Program jest czwartym opracowaniem tego typu dla woj. śląskiego. Pierwszy program obejmował lata 2006 – 2009, a jego aktualizacja lata 2010 – 2013 oraz 2014 – 2017. Celem głównym programu jest poprawa stanu zachowania zabytków oraz włączenie ich w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.

Program jest instrumentem realizacji wojewódzkiej strategii działań wobec zabytków zawartej w dokumentach strategicznych. Określa warunki włączania zabytków w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych.

Zabytki posiadają potencjał nie tylko materialny, ale też artystyczny i poznawczy utrwalający naszą pamięć narodową oraz tworzący tożsamość. Jedynie zadbane, dobrze eksponowany obiekt jest postrzegany przez społeczeństwo jako wartość. Zabytek pojmowany w ten sposób oddziałuje na stan gospodarki i przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Mając na uwadze powyższe, sformułowano następującą misję Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021:

HARMONIJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY ORAZ AUTENTYZM MATERIALNEGO I NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA JEST CZYNNIKIEM BUDOWY KAPITAŁU SPOŁECZNEGO I ROZWOJU GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA ORAZ PROMOCJI REGIONU W KRAJU I NA ŚWIECIE.

Aby misja ta została zrealizowana, konieczne jest podjęcie działań związanych i z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne programu:

- Cel strategiczny I – Zachowanie dziedzictwa kulturowego i włączenie go w procesy gospodarcze,
- Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

Dla pierwszego z celów strategicznych sformułowano trzy cele operacyjne:

- **Cel operacyjny I.1** – Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa.

Dla realizacji przedstawionego celu operacyjnego przyjęto następujące kierunki działań:

Kierunek działań I.1.A – Weryfikacja zabytków województwa

Kierunek działań I.1.B – Rozwój badań i studiów nad zabytkami województwa

- **Cel operacyjny I.2** – Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa.

Realizacja celu przeprowadzona będzie za pomocą następujących kierunków działań:

Kierunek działań I.2.A – Tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami

Kierunek działań I.2.B – Zarządzanie zabytkami

- **Cel operacyjny I.3** – Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.



Realizacja celu przeprowadzona będzie za pomocą następujących kierunków działań:

Kierunek działań I.3.A – Konserwacja i adaptacja zabytków

Kierunek działań I.3.B Kreacja markowych produktów turystycznych w oparciu o obiektu zabytkowe

Dla drugiego celu strategicznego sformułowano dwa cele operacyjne:

- **Cel operacyjny II.1** –Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami

Do realizacji tego celu przyjęto następujące kierunki działań:

Kierunek działań II.1.A – Wzmocnienie edukacji o dziedzictwie kulturowym

Kierunek działań II.1.B – Popularyzacja i promocja zabytków i wiedzy o zabytkach

- **Cel operacyjny II.2** – Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami

Celowi temu służyć będą następujące kierunki działań:

Kierunek działań II.2.A – Wspieranie działań na rzecz poznania dziedzictwa kulturowego regionu

Kierunek działań II.2.B – Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami

- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+**

Jest to dokument planowania strategicznego, który poprzez jego ścisłe powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” stanowi kluczowy element zintegrowanego planowania strategicznego, określający działania, za pomocą których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie. Plan uwzględnia założenia polityki przestrzennej państwa i stanowi podstawowe narzędzie dla kształtowania przez samorząd wojewódzki regionalnej polityki przestrzennej.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020 + stanowi załącznik do uchwały Nr 26/2/2016 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 29 sierpnia 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Śl. 2016.4619). Dokument powstał w wyniku przeprowadzonej w 2013 – 2016 r. aktualizacji Planu z 2004 r. wraz z jego częściową zmianą z 2010 r.

Wizja rozwoju przestrzennego województwa zawarta w Planie brzmi następująco:

„Województwo śląskie będzie regionem o nowoczesnej gospodarce, wykorzystującym kreatywność jego mieszkańców i wzmacniającym istniejące potencjały gospodarcze i środowiskowe, zapewniającym równość życiowych i rozwojowych szans przy poszanowaniu zasady zrównoważonego i trwałego rozwoju.

Cele polityki przestrzennej województwa określone w Planie 2020+ są następujące:

Cel 1. Promocja gospodarczego wzrostu i innowacji.

Cel 2. Zapewnienie mieszkańcom dostępu do usług publicznych.

Cel 3. Zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Cel 4. Infrastrukturalne powiązania regionu.

W Planie szczegółowo omówiono obszar ochrony krajobrazów kulturowych. Województwo śląskie jest obszarem o wyjątkowym, różnicowanym i bogatym dziedzictwie kulturowym. Zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno materialne, jak i niematerialne, mają szczególne znaczenie w zachowaniu tożsamości regionu, kształtowaniu atrakcyjności gospodarczej i turystycznej województwa, takie jak: zabytki architektury, budownictwa, sztuki, archeologii, a także tradycje oraz zwyczaje. Specyficznym dziedzictwem okresu industrializacji (od XVIII do XX w.), podkreślającym odrębność i wyjątkowość krajobrazu kulturowego regionu, są historyczne obiekty i zespoły zabudowy związane z górnictwem węgla kamiennego, wydobywaniem i przetwórstwem metali kolorowych, jak kopalnia cynku i srebra oraz hutnictwem żelaza.

Wśród wyznaczonych celów polityki przestrzennej województwa, cel 3 jest ściśle związany z dziedzictwem kulturowym regionu:



3. Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Dla powyższego celu przyjęto następujące kierunki polityki przestrzennej:

3.1. Ochrona zasobów środowiska.

3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich.

3.3. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich.

- **Prognoza oddziaływania na środowisko projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa Śląskiego „Plan 2020+”**

Obszar województwa Śląskiego zajmuje szczególne miejsce w krajowej i europejskiej przestrzeni geograficznej. Na obszarze województwa zachowało się szereg osobliwości przyrody oraz obiektów zabytkowych, stanowiących zasoby dziedzictwa kulturowego o szczególnym znaczeniu dla zachowania tożsamości regionu. Region ten należy jednak do rejonów najbardziej zurbanizowanych i przemysłowo zdegradowanych. Do zadań mogących wywołać znaczące oddziaływanie na środowisko zaliczono zadania z zakresu ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego służące kształtowaniu regionalnego systemu obszarów chronionych, jak też obejmujące ochronę i wykorzystanie wartości kulturowych dla zachowania indywidualnych cech regionu. Realizacja ustaleń Planu będzie miała przede wszystkim pozytywny wpływ na sferę dziedzictwa kulturowego, w tym na zabytki i dobra kultury współczesnej. Tylko w przypadku czterech spośród dwunastu kierunków działań zdiagnozowano możliwość wystąpienia, obok skutków pozytywnych, także oddziaływań negatywnych o charakterze pośrednim. Projekt Planu zawiera szereg działań bezpośrednio dedykowanych ochronie lub wzbogacaniu dziedzictwa kulturowego. Należą do nich: rozwijanie przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury w Metropolii Górnośląskiej i aglomeracjach (kierunek 1.1); modernizowanie i rozwijanie infrastruktury usług kultury w obszarach śródmiejskich, modernizacja i rozwijanie infrastruktury turystycznej, w tym: kulturowej, przemysłowej, pielgrzymkowej (kierunek 1.2); ochrona i zachowanie historycznych układów urbanistycznych oraz obiektów dziedzictwa kulturowego podkreślających tożsamość miast, rewitalizowanie i rekultywowanie terenów zdegradowanych i poprzemysłowych z wykorzystaniem ich na tereny o funkcjach komercyjnych i publicznych, w tym turystycznych i kulturowych (kierunek 3.2). Na obszarach wiejskich działania są bardziej ukierunkowane na aspekty ochrony krajobrazu kulturowego oraz kultywowania tradycji i lokalnych wartości kulturowych, stanowiących dziedzictwo niematerialne (kierunek 3.3).

- **Strategia Rozwoju Powiatu Będzińskiego na lata 2009 – 2020**

Powiat Będziński charakteryzuje historyczna odrębność w regionie jego usytuowania. Pierwotnie utworzony został w 1867 roku przez władze carskie po upadku Powstania Styczniowego. Był obszarem byłego Królestwa Polskiego (Kongresowego), stanowiącego już wówczas integralną część Rosji. Graniczył z Cesarstwem Austriackim i Niemieckim. Rejon powiatu będzińskiego był uprzemysłowioną częścią Małopolski, która z czasem stała się „Zagłębiem”. Wprawdzie dla mieszkańców pozostałej części kraju, głównie z powodów geograficznych, administracyjnych, geologicznych i urbanistycznych, region ten jest tylko fragmentem Górnego Śląska, jednak mieszkańcy Powiatu Będzińskiego to *Zagłębiacy*, szcycący się własną historią i tożsamością. Opiera się ona przede wszystkim na ukształtowanym w XIX w. poczuciu odrębności historycznej i językowej od „niemieckiego” Śląska oraz „austriackiej” Galicji, jak również poczuciu wspólnoty z „rosyjską” historią Królestwa Kongresowego. W obecnym kształcie Powiat Będziński utworzony został wraz z reformą administracyjną w roku 1999.

W grudniu 2008 roku Rada Powiatu Będzińskiego przyjęła nową *Strategię Rozwoju Powiatu Będzińskiego na lata 2009-2020*. *Nadrzędnym celem strategii jest: „Rozwój Powiatu Będzińskiego jako obszaru*



zrównoważonego rozwoju, otwartego na potrzeby jego mieszkańców i osób, które chcą tu żyć i pracować”. Jednym z trzech priorytetowych działań strategicznych powiatu jest ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturalnego. Działania te winny umożliwić wykorzystanie bogatego środowiska naturalnego powiatu i jego dziedzictwa kulturowego do podniesienia jego atrakcyjności i konkurencyjności poprzez skomercjalizowanie zasobów przyrodniczych regionu, a tym samym winny doprowadzić do rozwoju gałęzi gospodarki jaką jest turystyka.

Aktualizacja Strategii Rozwoju Powiatu Będzińskiego na lata 2009 – 2020 przyjęta została uchwałą Rady Powiatu nr XXXVI/507/2014 z dnia 26 czerwca 2014 r.

Strategia podkreśla walory turystyczne powiatu, liczne zabytki ziemi będzińskiej oraz atrakcje przyrodnicze (Wzgórze Zamkowe, Góra „Dorotka”, kompleksy parkowe, zabytkowe dwory, architektura drewniana, liczne szlaki turystyczne, zbiorniki i szlaki wodne). Jednym z głównych priorytetów strategii rozwoju samorządów gminnych jest rozwój turystyki, polegający na wykorzystaniu posiadanych walorów, niewielkiej odległości od stolicy województwa oraz największych miast regionu, bardzo dobremu połączeniu drogowemu oraz bliskości lotniska. Jeden z priorytetów Strategii zakłada zwiększenie efektywności ochrony środowiska i rewitalizacji obszarów zdegradowanych.

Wg Strategii Rozwoju wizja Powiatu Będzińskiego po roku 2020 to:

- Po 2020 roku w powiecie będzińskim podtrzymywane są pozytywne trendy rozwojowe.
- Powiat po 2020 roku to miejsce, którego głównym spoiwem jest znana i doceniana w kraju marka turystyczna.
- To powiat czysty i bezpieczny, nastawiony na ekologię i współpracę.
- Powiat dzięki swojej rozpoznawalności i pozytywnemu wizerunkowi pozyskuje inwestorów, przez co posiada duży i zróżnicowany rynek pracy.

MISJA POWIATU BĘDZIŃSKIEGO:

Misją powiatu będzińskiego jest kształtowanie polityki rozwojowej w celu polepszania jakości i poziomu życia mieszkańców, dbanie o środowisko i przestrzeń oraz tworzenie warunków do rozwoju i inicjatywy.

W Strategii wyznaczono cztery obszary priorytetowe dla rozwoju powiatu będzińskiego i przypisano im cele strategiczne. Wśród każdego obszaru priorytetowego wyznaczone zostały główne cele strategiczne oraz cele operacyjne i działania.

OBSZARY PRIORYTETOWE DLA ROZWOJU POWIATU BĘDZIŃSKIEGO

1. KAPITAŁ LUDZKI

2. ŚRODOWISKO NATURALNE I KULTURALNE

3. INFRASTRUKTURA

4. PARTNERSTWO NA RZECZ ROZWOJU

Cele strategiczne:

CEL STRATEGICZNY I.1.: POPRAWA DOSTĘPU ORAZ PODNIESIENIE JAKOŚCI PUBLICZNEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ.

CEL STRATEGICZNY I.2.: WZROST POZIOMU WYKSZTAŁCENIA MIESZKAŃCÓW POWIATU.

CEL STRATEGICZNY I.3.: WYRÓWNYWANIE SZANS ROZWOJOWYCH MIESZKAŃCÓW POWIATU.

CEL STRATEGICZNY II.1: ZADBANA PRZESTRZEŃ WSPÓLNA I ŚRODOWISKO NATURALNE.

CEL STRATEGICZNY II.2.: ATRAKCYJNA PRZESTRZEŃ KULTURALNA.

Cel operacyjny II.2.1. Poszerzanie oferty kulturalnej.

Działanie II.2.1.1. Inicjowanie oraz organizowanie przedsięwzięć kulturalnych na terenie powiatu.



Działanie II.2.1.2. Budowanie i rozwój tożsamości lokalnej mieszkańców powiatu.

Działanie II.2.1.3. Promocja wspólnej marki turystycznej.

CEL STRATEGICZNY III.1: SPRAWNA I EFEKTYWNA INFRASTRUKTURA.

Cel operacyjny III.1.2. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej i kulturalnej.

Działanie III.1.2.1. Rozwój bazy infrastruktury turystyczno-informacyjnej.

Działanie III.1.2.2. Rozwój infrastruktury kulturalnej powiatu.

Działanie III.1.2.3. Promowanie istniejących i wytyczanie nowych szlaków turystycznych.

CEL STRATEGICZNY IV.1.: INICJOWANIE WSPÓLPRACY WIELOPODMIOTOWEJ W SKALI LOKALNEJ I REGIONALNEJ.

Strategia Rozwoju Powiatu Będzińskiego odnosi się do 8 gmin wchodzących w jego skład. Wszystkie cele rozwojowe oraz zaproponowane działania odnoszą się do całego obszaru powiatu. Jest to stosunkowo niewielki obszar, jednorodny, mało zróżnicowany, przez co trudno jest wyznaczyć obszary czy miejsca, które szczególnie potrzebowałyby interwencji w danej dziedzinie czy obszarze.

4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Teren Gminy Psary jest w całości pokryty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Są to:

GOLĄSZA, BRZĘKOWICE, DĄBIE

1. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Goląszy, Brzękowic, Dąbia**

UCHWAŁA NR XLVII/367/2010 RADY GMINY PSARY z dnia 29 września 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwach: Goląsza, Brzękowice, Dąbie

GÓRA SIEWIERSKA

1. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Góry Siewierskiej**

UCHWAŁA NR XLVIII/396/2010 RADY GMINY PSARY z dnia 28 października 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Góra Siewierska

2. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Góry Siewierskiej przy ul. Górnej i ul. Kościuszki - 2001 r.**

UCHWAŁA NR XXIX/244/2001 RADY GMINY PSARY z dnia 3 października 2001 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Góra Siewierska przy ul. Kościuszki

3. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Góry Siewierskiej przy ul. Kościuszki - Czerwony Kamień 2004r.**

UCHWAŁA NR XXVI/206/2004 RADY GMINY PSARY z dnia 29 listopada 2004 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Góra Siewierska przy ul. Kościuszki



4. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Góry Siewierskiej przy ul. Kościuszki - Czerwony Kamień 2011r.**

UCHWAŁA NR X/101/2011 RADY GMINY PSARY z dnia 25 sierpnia 2011 r. w sprawie: zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, terenu położonego w sołectwie Góra Siewierska przy ul. Kościuszki

5. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Góry Siewierskiej - dz. nr 291 i 462/3**

UCHWAŁA NR X/102/2011 RADY GMINY PSARY z dnia 25 sierpnia 2011 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, terenu położonego w sołectwie Góra Siewierska

GRÓDKÓW

1. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla sołectwa Gródków**

UCHWAŁA NR XLVII/368/2010 RADY GMINY PSARY z dnia 29 września 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Gródków

2. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w sołectwach Gródków i Psary**

UCHWAŁA NR XVIII/184/2020 RADY GMINY PSARY z dnia 15 kwietnia 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w sołectwach Gródków i Psary

MALINOWICE

1. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla sołectwa Malinowice**

UCHWAŁA NR XLVII/369/2010 RADY GMINY PSARY z dnia 29 września 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Malinowice

2. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Malinowic**

UCHWAŁA NR VIII/66/2003 RADY GMINY PSARY z dnia 26 maja 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych przy ul. Wiejskiej w sołectwie Malinowice

PRECZÓW

1. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Preczowa - 2013 r.**

UCHWAŁA NR XXXV/370/2013 RADY GMINY PSARY z dnia 26 września 2013 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, terenu położonego w sołectwie Preczów

2. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Preczowa - 2010 r.**

UCHWAŁA NR XLVII/370/2010 RADY GMINY PSARY z dnia 29 września 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Preczów

PSARY

1. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla sołectwa Psary**

Tekst jednolity UCHWAŁA NR XLVIII/395/2010 RADY GMINY PSARY z dnia 28 października 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Psary

2. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Psar, ul. Kolejowa**

UCHWAŁA NR XX/166/2004 RADY GMINY PSARY z dnia 26 maja 2004 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Psary przy



ul. Kolejowej

3. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w sołectwach Gródków i Psary**
UCHWAŁA NR XVIII/184/2020 RADY GMINY PSARY z dnia 15 kwietnia 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w sołectwach Gródków i Psary

SARNÓW

1. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Sarnowa**
UCHWAŁA NR XLVIII/398/2010 RADY GMINY PSARY z dnia 26 października 2010 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Sarnów
Tekst jednolity: OBWIESZCZENIE NR 1/2015 RADY GMINY PSARY z dnia 29 października 2015 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Rady Gminy Psary Nr XLVIII/398/2010 z dnia 28 października 2010r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Sarnów

STRZYŻOWICE

1. **Plan zagospodarowania przestrzennego dla Strzyżowic**
UCHWAŁA NR XLVII/371/2010 RADY GMINY PSARY z dnia 29 września 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Strzyżowice

Przedmiotowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Psary są dostępne na stronie Urzędu: <http://www.psary.pl/informator/plany-zagospodarowania-przestrzennego>

Gmina posiada też opracowanie pn:

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Psary uchwalone uchwałą Rady Gminy Psary Nr XXXVI/287/2009 z dnia 16 listopada 2009 r., zmienione uchwałą Rady Gminy nr IX/82/2015 z dnia 25 czerwca 2015 r. oraz uchwałą Rady Gminy Psary nr XVI/161/2020 z dnia 30 stycznia 2020 r.

W opracowaniu tym przyjęto, że polityka przestrzenna gminy Psary, skutkująca zmianami w sposobie zagospodarowania i użytkowania terenów w obszarze gminy będzie odpowiadała zasadom:

- **zrównoważonego rozwoju gminy** rozumianego jako taki rozwój społeczno – gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń;
- **ładu przestrzennego** w zagospodarowaniu terenów oraz strukturze użytkowania;
- **równorzędności interesu publicznego** i indywidualnych interesów obywateli oraz podmiotów gospodarczych działających na terenie gminy.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej przyjęto w Studium, że:

a/ w stosunku do zabytków wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków obowiązuje ustalony w art. 36 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami wymóg uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków przy prowadzeniu wszelkiego rodzaju prac konserwatorskich, restauratorskich, robót



budowlanych i badań; przy przemieszczaniu, trwałym przeniesieniu i podziale zabytku, umieszczaniu na nim urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, zmianie jego przeznaczenia i innych działaniach, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku;

b/ w odniesieniu do zabytków nie wpisanych do rejestru, posiadających wartość historyczną, artystyczną lub naukową, wojewódzki konserwator może przedstawić zalecenia konserwatorskie określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w zabytku,

c/ winien być sporządzony gminny program opieki nad zabytkami, którego ustalenia stanowiąc będą podstawę do określenia potrzeb, w zakresie ustanowienia w planach miejscowych stref ochrony konserwatorskiej obejmujących obszary, dla których należy wprowadzić stosowne do potrzeb ograniczenia, zakazy i nakazy mające na celu ochronę znajdujących się na tych obszarach zabytków, a ponadto w planach możliwe będzie określenie obszarów wymagających przekształceń – rewaloryzacji i odtworzenia zdegradowanych fragmentów układu urbanistycznego oraz zapewnienia właściwej opieki nad zabytkami.

We wszystkich w/w wymienionych opracowaniach znajdują się zapisy odnoszące się do ogólnych zasad ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

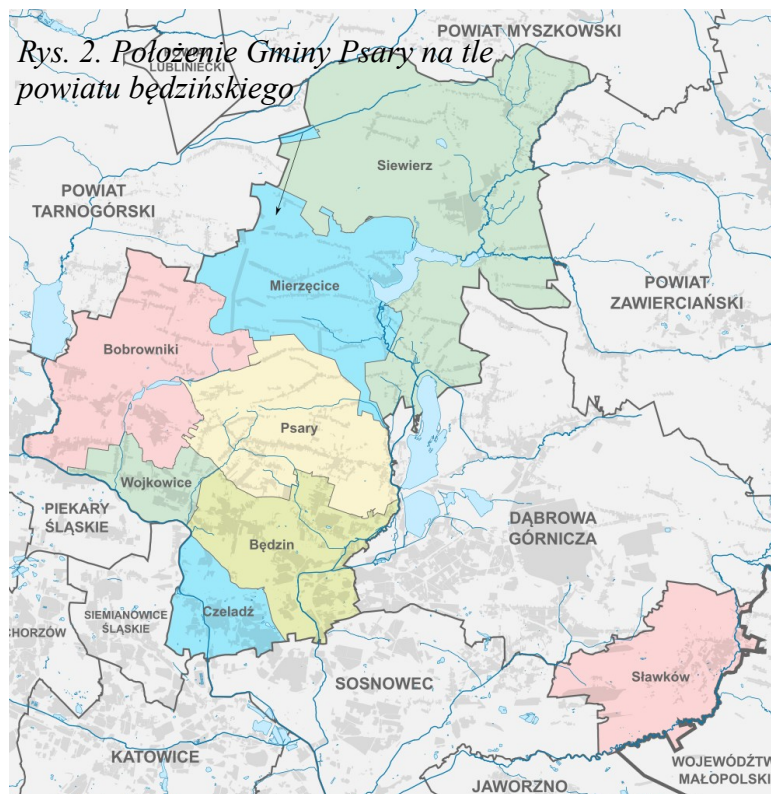
4.2. Charakterystyka zasobów Gminy

4.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Gmina Psary jest gminą wiejską położoną w Zagłębiu Dąbrowskim, w województwie śląskim, powiecie będzińskim. Jest jedną z ośmiu gmin powiatu będzińskiego, zajmującą jego środkową część. Zlokalizowana jest w północnej strefie Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego.



Rys. 1. Położenie Gminy Psary na tle województwa śląskiego



Rys. 2. Położenie Gminy Psary na tle powiatu będzińskiego



Otoczona jest wyspowymi wzgórzami triasowymi. W części centralnej gminy, znajduje się kotlina Psarska, zaś jej wschodnią granicę wyznacza rzeka Czarna Przemsza. Gmina leży w bezpośrednim sąsiedztwie rozwiniętych ośrodków miejskich: Będzina, Czeladzi, Sosnowca i Dąbrowy Górniczej. Układ komunikacyjny dla gminy jest bardzo korzystny. Droga krajowa DK-86 stwarza dogodne połączenie z większością miast śląskich. Siedziba gminy to Psary.

Historia ziem obejmujących teren gminy jest długa i bogata. Przeprowadzone odkrycia archeologiczne dowodzą, że na terenie dzisiejszej Gminy Psary żyli ludzie już w czasach prehistorycznych. Jedno ze wzgórz Mogilnica było miejscem prasłowiańskiego kultu – w roku 1931 znaleziono tam szczątki cmentarzyska. Równie interesujące były znaleziska na tzw. Żabińcu w Gródkowie, gdzie stwierdzono cmentarzysko całopalne ludności kultury łużyckiej. Pierwsze wzmianki źródłowe o osadnictwie z rejonu gminy pojawiają się w dokumentach nadawczych klasztoru w Zwierzyńcu pod Krakowem w XII w. Pod koniec XII w. tereny te przynależne do kasztelani bytomskiej i oświęcimskiej przeszły w ręce Piastów Śląskich. Na przełomie XIV i XV w. powstało Księstwo Siewierskie, obejmujące między innymi tutejsze ziemie. W 1443 r. zostało ono odkupione przez biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego. Księstwo, jako dobra biskupie przetrwało do 1790 roku, kiedy to włączone do Korony przeszło pod administrację Rzeczypospolitej. W okresie zaborów w latach 1794-1807 ziemie te okupowali Prusacy. Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. obszar Psar wszedł w skład Królestwa Polskiego i aż do I wojny światowej pozostawał pod administracją zaboru rosyjskiego. Do 1866 roku tereny Psar należały do powiatu lelowskiego, a od roku 1867 do powiatu będzińskiego. W okresie międzywojennym, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, ziemie Psar należały do województwa kieleckiego, były podzielone jednak na dwie gminy, przy czym do gminy Łagiszy należały: Gródków, Sarnów, Preczów, Psary, a do gminy Wojkowice Kościelne: Brzekowice, Dąbie, Goląsza, Góra Siewierska, Malinowice, Strzyżowice. Po zakończeniu II wojny światowej Psary należały do województwa katowickiego, powiatu będzińskiego. W latach 1954 - 1972 funkcjonowały 4 gromady: Dąbie, Psary (z Gródkowem), Sarnów (z Preczowem) i Strzyżowice z Górą Siewierską).

Na mocy Ustawy z 29 listopada 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych, 1. stycznia 1973 roku powstała gmina Psary. Kolejna reforma administracyjna Polski z dnia 1. czerwca 1975 roku spowodowała zniesienie powiatów (rozporządzenie RM z 30. maja 1975 roku), a gmina Psary przez kolejne lata 1975-1998, będąc w granicach administracyjnych województwa katowickiego, podlegała bezpośrednio pod zarząd władz wojewódzkich. 1. stycznia 1999 roku nastąpiło reaktywowanie w Polsce powiatów, w tym powiatu będzińskiego w nowych granicach administracyjnych. Gmina Psary w całości pozostała na terenie nowo wytyczonego powiatu będzińskiego.

W rejonie gminy przebiegały we wczesnym średniowieczu dwa szlaki drożne. Jedna droga prowadziła z Krakowa przez Będzin do Wrocławia, druga również z Krakowa przez Olkusz, Sławków, Siewierz do Kalisza i Poznania. Były to trakty handlowe o europejskim znaczeniu. Zakładano na nich komory celne, najwcześniejsze w leżących po sąsiedzku Czeladzi i Siewierzu. Miejscowości wchodzące w skład gminy Psary miały w swoich dziejach różnorodną przynależność administracyjną i kościelną, nie spowodowało to jednak różnic kulturowych ani obyczajowych pośród ludności gminy. Gospodarczo, w obszarze gminy obok funkcji rolniczych rozwijało się górnictwo. Od najdawniejszych czasów w rejonie Góry Siewierskiej istniało górnictwo kruszcowe. Wydobywano tu rudę żelaza, którą przetapiano w kuźniach zbudowanych w roku 1724 pod Siewierzem. Jeszcze w latach 1833 -1856 istniało tu pięć kopalni rudy żelaza. Rudę żelaza w Strzyżowicach eksploatowano do początków XX w. Początki górnictwa węglowego na terenie gminy sięgają XVIII w. Najstarsza kopalnia Zagłębia – „Tadeusz” eksploatowała złoża zalegające w rejonie wsi Psary, Strzyżowice, Wojkowice Kościelne i Gródków. Obszar pokładów węgla nazywano „Zagłębiem Strzyżowickim”. Na terenie gminy eksploatowano także wapienie. Uruchomiona w 1857 roku cementownia w Grodźcu bazowała na złożach wapienia w

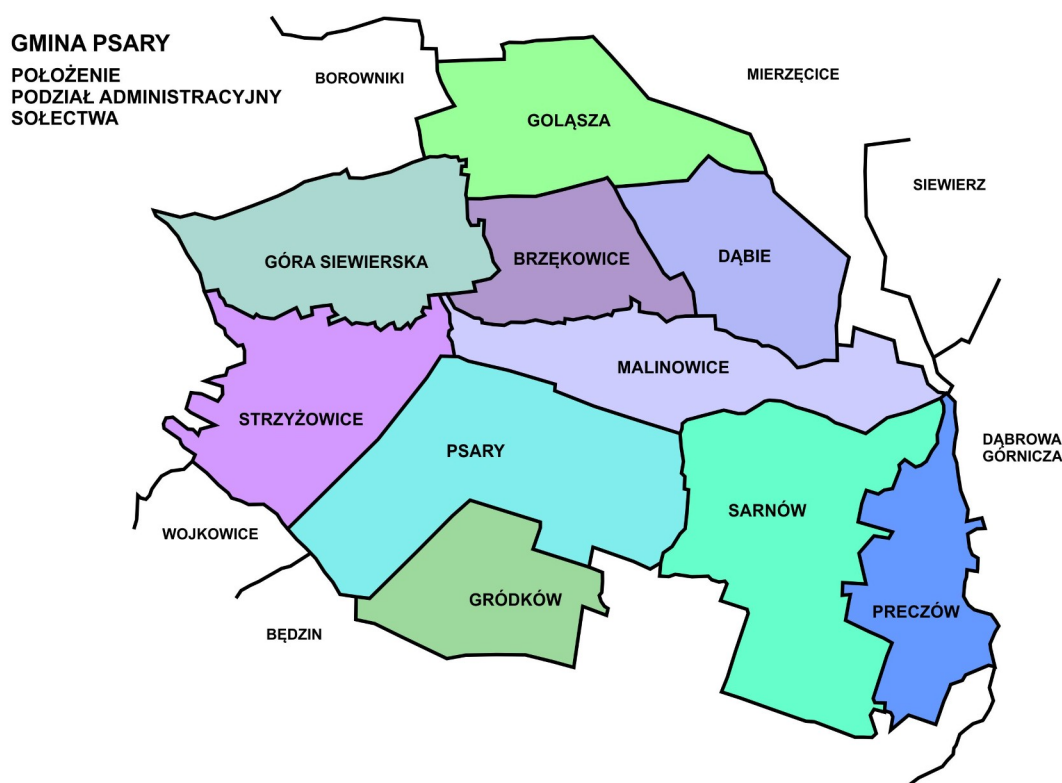


kamieniołomach: na pograniczu Rogoźnika i Strzyżowic oraz na Wale. Obecnie ludność gminy w przeważającej części stanowią rodziny robotnicze.

Na mocy uchwały Rady Gminy na terenie gminy Psary utworzone zostały jednostki pomocnicze w postaci sołectw. Jednostki pomocnicze działają w oparciu o statut nadany przez Radę Gminy, określający organizację i zakres ich działania. Nadzór nad działalnością jednostek pomocniczych sprawuje Rada Gminy. Sołectwa prowadzą gospodarkę finansową w ramach budżetu gminy i samodzielnie gospodarują środkami wydzielonymi do ich dyspozycji, przeznaczając je na realizację zadań własnych. Gminę Psary tworzy 10 sołectw: Brzękowice, Dąbie, Gołąsza, Gródków, Góra Siewierska, Malinowice, Preczów, Psary, Sarnów i Strzyżowice. Przedmiotowe sołectwa obejmują rejon 15 wsi.

4.2.2. Charakterystyka poszczególnych sołectw w Gminie Psary

Podział Gminy Psary na sołectwa przedstawia się następująco:



4.2.2.1.

Brzękowice

Sołectwo Brzękowice składa się z trzech wsi o nazwach:

- Brzękowice Dolne
- Brzękowice Wał
- Gołąsza Dolna

Historia wsi Brzękowice sięga XIV wieku. Miejscowość nazywała się wówczas Bernacice. W całości stanowiła własność biskupów krakowskich. Osadzona była na 4 łanach kmiecych. W 1790 roku liczyła 12 domów. Obecne Brzękowice dzielą się na 3 wsie: Brzękowice Dolne, Wał Górne, przy czym te ostatnie znajdują się już



w sołectwie Gołąsza.

Na obszarze Brzękowic zewidencjonowano 4 stanowiska archeologiczne z artefaktami głównie z okresu epoki kamienia i elementem z okresu nowożytnego.

4.2.2.2. *Dąbie*

Sołectwo Dąbie składa się z dwóch wsi o nazwach:

- Dąbie
- Dąbie Chrobakowe

Wieś o rodowodzie średniowiecza. Pierwsze wzmianki o wsi Dąbie pochodzi z 1326 roku. Wieś należała administracyjnie do parafii Wojkowice Kościelne i była wsią szlachecką, mającą kilku właścicieli. Osada miała 6 łąnów roli szlacheckiej i dwa majątki rycerskie. We wsi był browar i folwark. W roku 1783 roku Dąbie przeszły na własność kapituły krakowskiej. Liczyły wówczas 200 mieszkańców i miały 40 domów.

Wydzielona wieś Dąbie Chrobakowe (d. *Chrobakowe*) obejmuje południowo-wschodnią, skrajną część sołectwa, a jej historia jest bezpośrednio związana z historią Dąbia.

Na obszarze sołectwa Dąbie zewidencjonowano 1 stanowiska archeologiczne z artefaktem z okresu epoki kamienia.

4.2.2.3. *Gołąsza*

Sołectwo Gołąsza składa się z trzech wsi o nazwach:

- Brzękowice Górne
- Dąbie Górne
- Gołąsza Górna

Wieś Gołąsza, dawniej Gołasz, była własnością szlachecką. W XVI wieku przeszła na własność kapituły krakowskiej. Miała wówczas 6 łąnów kmiecych, 2 folwarki, 11 stawów oraz karcznię.

Na obszarze miejscowości Gołąsza zewidencjonowano 3 stanowiska archeologiczne z artefaktami z okresu od epoki kamienia, poprzez starożytność do epoki średniowiecza.

Wieś Dąbie Górne jest wydzieloną wsią z części miejscowości Dąbie, zwaną również „Dąbie Swaty”. Historia tej wsi opisana została w p-kcie dotyczącym Dąbia. Z kolei Brzękowice Górne opisane zostały w części dotyczącej Brzękowic.

4.2.2.4. *Gródków*

Gródków (d. *Grodków*) – to prastara osada funkcjonująca jako podgródzie zamku Grodziec. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z zapisów Jana Długosza z XV wieku. Była wsią szlachecką, a jej pierwszym odnotowanym właścicielem był Garwusz, następnie Skidzińscy i Bieleccy. Następnie przeszła na własność kapituły krakowskiej. Pod koniec XVII wieku liczyła kilkanaście chałup i dwa młyny. W 1881 roku osada liczyła 253 mieszkańców i miała 33 domy. Na obszarze Gródkowa zewidencjonowano ślady osadnictwa określonego na pradziej i średniowiecze.

4.2.2.5. *Góra Siewierska*

Wioska usytuowała się w pobliżu źródeł Jaworznika wpadającego pod Żychciami do Brynicy, na najwyższym szczycie 398 m n.p.m. - grzbiecie wzgórz ciągnących się od Rogoźnika po Toporowice. Wioskę otacza wieniec podobnych wzgórz: od zachodu - Śródpole, od wschodu - Kokoszka, od południa - Szatki i Wronia, i od północy – Wiśniowa. Pierwsze wiadomości historyczne o Górze (przydawkę Siewierska otrzymała dopiero w I połowie XVII w.), pochodzą z XV wieku. Pierwotnie własność szlachecka, w 1668 roku znalazła



się w rękach biskupów krakowskich. Po roku 1790, kiedy przeszła na własność Rzeczypospolitej, zarządzali nią Olewińscy i Korczakowscy. Do wioski należały jeszcze osady leśne: Szopa i Skrzydekowizna, a dwór znajdował się w zachodniej części wioski. Od najdawniejszych czasów zajmowano się tu płytkim górnictwem kruszcowym, ale dokumenty na ten temat sięgają jedynie schyłku XVII wieku. Wydobywano również rudę żelaza, którą przetapiano w kuźniach pod Siewierzem. Jeszcze w latach 1833-1856 istniało tu pięć rządowych kopalń rudy żelaznej.

Wiesь posiadała 6 łąnów kmiecych, z których płaciła dziesięcinę snopową biskupowi krakowskiemu, zaś z dwóch łąnów i dwóch majątków rycerskich dziesięcinę otrzymywał kościół w Siemoni. Wiesь zobowiązana była także do płacenia dziesięciny snopowej klasztorowi zwierzynieckiemu.

Na obszarze Góry Siewierskiej zewidencjonowano 13 stanowisk archeologicznych z artefaktami z okresów epoki kamienia, brązu i żelaza oraz elementami późniejszymi datowanymi na lata średniowiecza i okres nowożytny.

4.2.2.6. *Malinowice*

Własność szlachecka na 4. łąnach kmiecych i 2. zagrodniczych. We wsi był dwór, dwie karczmy, młyn i nawet kopalnia. W 1874 roku wieś kupił książę Hohenlohe, a potem Towarzystwo Górnictwo-Przemysłowe „Saturn”, które dokonało parcelacji obszaru dworskiego.

Na obszarze Malinowic zewidencjonowano 3 stanowiska archeologiczne z artefaktami z epoki brązu i średniowiecza.

4.2.2.7. *Preczów*

Historyczne zapisy nazwy wsi to: *Przczów, Pręców, Preczów*. Jest to nazwa dzierżawcza od nazwy osobowej *Przcz*. Pierwsza udokumentowana wzmianka o Preczowie pochodzi z 1665 roku jako o własności szlacheckiej, która płaciła dziesięcinę z ról folwarcznych plebanowi będzińskiemu. Pierwszym znanym dziedzicem jest Wojciech Kicki, znany z zapisu notarialnego z 1727 r. na rzecz szpitala w Siewierzu. W 1761 r. wszystkie działy wsi skupił w jednym ręku Wojciech Ciosnowski (Czosnowski). W 1788 r. w wiosce było 14 domów, w połowie XIX w. liczyła 138 mieszkańców. Wiesь posiadała browar, gorzelnię i karczmę. Po odejściu Ciosnowskich w 1849 r. niszczał dwór preczowski, który wraz z folwarkiem stał nad wielkim stawem, położonym przy drodze do Malinowic. Po utworzeniu powiatu będzińskiego w 1867 roku, wieś przydzielono do gminy Gzichów. W okresie międzywojennym Preczów należał do gminy Łagisza, a w latach 1949-1954 do gromady Sarnów.

Na obszarze Preczowa zewidencjonowano 1 stanowisko archeologiczne będące punktem osadniczym z okresu kultury prapolskiej i wczesnego średniowiecza.

4.2.2.8. *Psary*

Pierwsze wiadomości o wiosce osadzonej na 13 łąnach kmiecych i 2 łąnach zagrodniczych pochodzą z 1316 r. Jest tam podana informacja, że Władysław Łokietek zwrócił księciu bytomsko-kozielskiemu - Władysławowi połowę wsi Psary. W 1713 r. dziedzicami Psar byli Franciszek Ujejski, Stanisław Malczewski i Krzysztof Masłomięcki. W tym czasie inną część wsi kupił Andrzej Bielecki. Po kilkudziesięcioletnim rozdrobnieniu tj. około 1725 r., Psary stały się w połowie własnością Rogowskiego, w połowie zaś rodu Ujejskich. Po 1802 r. w roli właściciela Psar występował Buschman-Prusak, potem zaś kolejno Błeszczyński, Reyczyńska i Kapuściński. Mieszkało również w Psarach wiele drobnych rodów szlacheckich. W dwóch częściach Psar, tj. na wzgórzu Mongolica i na tzw. Żabińcu, dokonano odkryć archeologicznych, które



potwierdzają, że dzisiejsze Psary zamieszkiwane były przez ludzi przed naszą erą. Górnictwo na terenie Psar sięga roku 1789. Wieś w tym czasie miała 108 domów, liczył 854 mieszkańców, 1242 mórg ziemi, w tym 887 mórg roli. Osada górnicza rządowa Tadeusz miała 58 mórg, 11 domów i 46 mieszkańców. Wioska posiadała też 3 młyny nad rzeką Psarką oraz dwie karczmy. Od najdawniejszych czasów należała do parafii Grodziec. Od 1937 roku ma własną parafię.

Na obszarze wsi Psary zewidencjonowano cmentarzysko ciałopalne oraz nieokreślone stanowiska z okresu pradziejów.

4.2.2.9. *Sarnów*

Wieś Sarnów, położona przy starej traktowej drodze Będzin – Niezdara, istnieje co najmniej od połowy XV wieku. Wieś szlachecka, posiadała 5 łąnów kmiecych i 2 łąny zagrodnicze. Pierwszymi znanymi właścicielami byli Mateusz i Jakub herbu Nowina, a następnie Zagórscy, Myszkowscy, Porębscy, Bełzowie, Bogusławscy, Giedziński, Brabiańscy i Rogalewscy. W 1827 roku wieś liczyła 246 mieszkańców z 32 domami, natomiast w 1852 roku 298 mieszkańców z 43 domami. W latach 1877-1885 funkcjonowała we wsi prywatna kopalnia węgla kamiennego „Sylwestra”.

4.2.2.10. *Strzyżowice*

Zakłada się, że wieś Strzyżowice nabyła swoją nazwę od obowiązku strzeżenia szlaków drogowych, lub od obowiązku strzeżenia innych dóbr. Wieś o rodowodzie średniowiecza. Pierwsze wzmianki o Strzyżowicach pojawiają się w dokumentach nadawczych klasztoru w Zwierzyńcu pod Krakowem w XII w. Strzyżowice były własnością w części kościelną, w części szlachecką. Wieś osadzona na 7 łąnach kmiecych, posiadała 3 dwory. Pod koniec XVIII wieku we wsi mieszkało 169 osób i stały w 32 domy. W roku 1883 Gwarectwo Hrabia Renard na terenie Strzyżowic uruchomiło kopalnię węgla kamiennego "Andrzej", która pracowała z przerwami do roku 1922. Obecne Strzyżowice w gminie Psary należały w XIX wieku do 1866 roku do powiatu lelowskiego, a od 1867 roku do powiatu będzińskiego.

Na obszarze Strzyżowic zewidencjonowano 12 stanowisk archeologicznych z artefaktami świadczącymi o ciągłości osadnictwa, począwszy od epoki kamienia po okres nowożytny.

Bibliografia i inne źródła:

- *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Psary*, oprac. przez Ład sp. z o.o., Pracownia Projektowa Urbanistyki i Architektury, Katowice, ul. Staromiejska 6, mgr inż. Andrzej Adamczyk, mgr inż. arch. Elżbieta Jozeph-Tomaszewska, mgr Aneta Tychowska-Jankowska, mgr inż. arch. Marek Zalewski, Psary 2009 ze zmianą 2014
- Bolesław Ciepela: *Strzyżowice*, Sosnowiec 1995
- Bolesław Ciepela: *Góra Siewierska*, Sosnowiec 1998
- Bolesław Ciepela: *Dzieje Sarnowa*, Będzin – Sarnów 1999
- Bolesław Ciepela: *Historia Psar od zarania po współczesność*, Będzin 1999
- Bolesław Ciepela: *Gródków. Historia i teraźniejszość*, Sosnowiec 2003
- Bolesław Ciepela: *Przewodnik historyczny po miejscowościach gmin powiatu Będzińskiego. Bobrowniki, Mierzęcice, Psary, Siewierz*, Sosnowiec 2004
- Bolesław Ciepela: *Preczów dawniej i dziś. Historia miejscowości*, Będzin 2013
- Tadeusz Trzcionka: *Psary. Pochówki od najdawniejszych lat*, Psary 2016
- <http://www.psary.pl>
- <http://www.psary.pl/historia.html>



- <http://wikizaglebie.pl>

4.2.3. Krajobraz kulturowy

Gminę Psary cechuje w większości harmonijny krajobraz podmiejski ze znacznymi obszarami leśnymi. Gmina położona jest w pobliżu ważnych dróg krajowych, ale zdecydowana większość terenów mieszkalnych znajduje się w bezpiecznej odległości. Na terenie gminy dominuje niska zabudowa jednorodzinna. Krajobraz uzupełniają delikatne wzniesienia oraz majestatyczne drzewa panujące samotnie lub w małych grupach nad łąkami, ścieżkami polnymi i strumykami. Tereny gminy są szczególnie cenione ze względu na swą malowniczą przyrodę, dużą powierzchnię lasów oraz wód. Dowodem na jakość tej natury są bociany, które osiedlają się przy mało ruchliwych drogach wewnątrz gminy. Lasy na terenie gminy zajmują 14,5%, a użytki rolne 71,5%. Gmina otoczona jest z trzech stron zbiornikami wodnymi i lasami. Od wschodu sąsiaduje z zalewami: Pogoria IV i Pogoria II, wzdłuż których rozciągają się plaże, ścieżki rowerowe oraz całe pola drzew. Od strony zachodniej sąsiaduje ze zbiornikami w Rogoźniku, a nieco dalej z Jeziorem Świerklaniec. Na północy, bezpośrednio przy granicy z sąsiednimi gminami, znajduje się Zalew Przeczycko-Siewierski.

Najtrwalszymi elementami tradycji kulturowej są układy przestrzenne wsi i sieć drogową. Osadnictwo jest tu bardzo stare, niemniej w historii rozwoju wsi następowały zmiany. Początkowe układy ulicówek przekształcały się w układy wielodrożnicowe. Zmiany przestrzenne wsi następowały w wyniku oczynszowania chłopów i scalania gruntów, jak też w wyniku wytyczania kolonii o charakterze rzędówek z nowym układem dróg. Ostatecznie układy ruralistyczne Psar, Grodkowa i Strzyżowic są przykładami XIX-wiecznych wsi po komasacji gruntów jeszcze z lat 1931-33. Aktualnie w gminie występują dwa typy wsi: **wielodrożnicowa** – Góra Siewierska, Sarnów i Preczów oraz **rzędowo-ulicowa** – pozostałe.

Inny podział wynika z charakteru zabudowy: **małomiasteczkowej** Sarnowa, Preczowa, Gródkowa oraz **podmiejskiej** Strzyżowic i Psar, co ma związek z tradycją przemysłowo-górnictwem południowej części gminy, jak też z bezpośrednim sąsiedztwem miast przemysłowych. Charakter **rolniczy** zachowały wsie w części północnej gminy.

Jak już wspomniano wcześniej, przez gminę Psary przebiegały historycznie dwa trakty handlowe: z Krakowa przez Będzin do Wrocławia oraz również z Krakowa przez Olkusz, Sławków, Siewierz do Kalisza i Poznania. Większość starych szlaków drogowych jest użytkowana do dzisiaj jako ulice bądź drogi gospodarcze. Cechują je znaczące walory widokowe, a urozmaicają kapliczki na rozstaju dróg bądź krzyże przydrożne.

W podsumowaniu możemy jednoznacznie stwierdzić, że obecny krajobraz kulturowy gminy na większości terenu cechuje krajobraz harmonijny podkreślony walorami naturalnymi. W obszarze gminy występuje zróżnicowana rzeźba terenu oraz wysoki udział niezurbanizowanych terenów otwartych i biologicznie czynnych, przy czym postępuje w gminie zwiększenie lesistości na jej terenach.

4.2.4. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

W gminie Psary nie występują instytucje muzealne predestynowane do gromadzenia obiektów dziedzictwa kulturowego, jak też nie występują działające w tym przedmiocie izby regionalne czy inne jednostki mogące poszczycić się jakimikolwiek zbiorami z dziejów regionu i wsi. Znaleziony w trakcie badań archeologicznych materiał zabytkowy

znajduje się głównie w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu, natomiast pojedyncze elementy przejęły Muzeum



Zagłębia w Będzinie oraz Polska Akademia Umiejętności w Krakowie. Wszelkie zgromadzone materiały informacyjne dot. zabytków gminy Psary, w tym Karty ewidencji stanowisk archeologicznych, znajdują się w zasobach archiwalnych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach. Celem poznania szerszego dziedzictwa regionu, mieszkańcy gminy mogą odwiedzać liczne obiekty muzealne znajdujące się w ośrodkach miejskich okalających rejon gminy Psary

4.2.5. Dziedzictwo niematerialne

Transformacja ustrojowa na przełomie lat 80. i 90. XX w. spowodowała wśród mieszkańców Polski chęć przemian i poczucie wolności. Z biegiem czasu poszczególne regiony kraju, mając na uwadze odrębną historię, tradycje, zwyczaje, zaczęły zwracać uwagę na tożsamość lokalną. Dziedzictwo niematerialne regionu jest niewątpliwym walorem kulturowym świadczącym o lokalnej wyjątkowości i odrębności. Tworzy ono krajobraz kulturowy oraz wyodrębnia daną jednostkę w oparciu o historię oraz ściśle związane działalności człowieka.

Ważnym jest, aby pamiętać oraz krzewić niematerialne dziedzictwo będące spuścizną wielu pokoleń. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe;
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
- wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Dziedzictwo niematerialne jest ważnym elementem kultury lokalnej gminy Psary. Kształtuje tożsamość i różnorodność miejscowych grup społecznych, a poprzez rywalizację organizacji sołectkich, wzbogaca tradycję praktyk ludowych, religijnych i rodzinnych. Elementy dziedzictwa niematerialnego, takie jak nazwy własne wsi i ich części, krążące wśród mieszkańców wiosek przypowieści i legendy, a nawet nazwiska mieszkańców historycznie wywodzące się z tego terenu świadczą o niesformalizowanym w tymże zakresie bogactwie dziedzictwa niematerialnego gminy Psary.

Do cyklicznie organizowanych imprez gminnych zaliczyć można:

- Gminne Dożynki (impreza raz w roku w miejscowości Psary) – dziękczynienie za dary przyrody
- Świętojański Festiwal Pieśni i Przyspiewek Złotnych (impreza organizowana raz w roku w sołectwie Preczów)
- Wykopki ziemniaków – wspólne zbieranie ziemniaków / każdy u każdego z rodziny czy sąsiadów aż do momentu wyzbierania (sołectwo Dąbie)
- Święto Pieczonego Ziemniaka (OSP Strzyżowice)
- Gminne Zapusty (ostatki) (sołectwo Dąbie)
- Święto Chleba z degustacją miejscowego, produkowanego przez gospodynie smalcu (Sarnów)
- Spotkania Barbórkowe w Gródkowie (tzw. Karczma) – tradycja górnicza

W gminie organizowanych jest także wiele imprez okazjonalnych (festyny i pikniki środowiskowe), stwarzających okazje do wspólnej integracji małej i dużej społeczności gminy. Źródłem informacji o wydarzeniach gminy są czytelne i łatwe w obsłudze strony internetowe prowadzone przez Urząd Gminy Psary. Obecnie GOK realizuje projekt „goknet-GOK Gminy Psary wita w sieci: w ramach programu Konwersja Cyfrowa Domów Kultury mający na celu stworzenie w ośrodkach kultury i świetlicach mobilnych centrów aktywności cyfrowej dla mieszkańców.

W 2020 r. realizowany był projekt „Wyśpiewana tradycja” w wyniku którego powstało repozytorium zespołów



śpiewaczych z gminy Psary: zespolyspiewacze.pl (<http://zespolyspiewacze.pl/>)

W 2021 r. realizowany jest projekt „Historyczne ścieżki gminy Psary” w wyniku którego powstanie strona/repozytorium: historia.psary.pl (o projekcie: <http://gok.psary.pl/index.php/projekty/historyczne-sciezki-gminy-psary/997-o-projekcie?jij=1630655811527>)

Podstawowymi instytucjami kultury w gminie Psary są Ośrodki Kultury działające w Gródkowie, Preczowie i Sarnowie oraz Świetlice Wiejskie w Brzękowicach Górnych (obecnie przekształcona na Dom Kultury), Dąbiu i Górze Siewierskiej oraz nowo powstały ośrodek kultury w Malinowicach. Upowszechnianiem czytelnictwa zajmuje się Gminna Biblioteka Publiczna w Psarach z filiami w Dąbiu, Strzyżowicach i Sarnowie. Animatorami kultury w Gminie są również inne stowarzyszenia, w tym 7 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej oraz 11 ośrodków Koła Gospodyń Wiejskich. Jednostki OSP wspierają działania Państwowej Straży Pożarnej w Będzinie i poza funkcją ratowniczą pełnią również funkcję wychowawczą. Z kolei Koła Gospodyń Wiejskich, poza funkcją społeczno-edukacyjną, skupiają grupy folklorystyczne i pełnią funkcję kulturalną, przekazując z pokolenia na pokolenie miejscowe zwyczaje i historię regionu. Przy OSP oraz KGW działają zespoły muzyczne, śpiewacze i taneczne, w tym: kapele z Gródkowa i Orkiestra Instrumentalistów Dętych z Góry Siewierskiej, zespoły „Strzyżowiczanie, Zagłębianki, Brzękowanie, Dąbie, Górzanie i Nasz Gródków

4.2.6. Dobra kultury współczesnej

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym definiuje, że za dobra kultury współczesnej można uznać: „Niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna”.

Obiektu wymienione w tym punkcie można traktować jako rekomendację do objęcia ochroną planistyczną jako dobra kultury współczesnej w trakcie sporządzania „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy”.

Do obiektów kwalifikujących się jako dobra kultury współczesnej z tereny Gminy Psary zaliczyć można:

- Kościół pw. Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza zlokalizowany w Sarnowie, przy ul. Wiejskiej, naprzeciw domu nr 99, powstały w 1991 r. - jest to obiekt współczesny, ale ze względu na swoją funkcję stanowi ważny element środowiska kulturowego sołectwa Sarnów

4.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Psary funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków (rejestr B) oraz



ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W gminie Psary, ustalenia dotyczące ochrony zabytków ujęte zostały w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego opracowanych dla poszczególnych sołectw w zakresie obejmującym 100% powierzchni gminy (ustalenia tzw. prawa miejscowego). W planach miejscowych, w rozdziale 4. określającym zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, znajdują się szczegółowe wytyczne w formie nakazów i dopuszczeń odnośnie zabytków chronionych ustaleniami planu, w tym również dla oznaczonych stanowisk archeologicznych.

Generalnie dla zabytków nieruchomych chronionych ustaleniami planu ustalono nakaz utrzymania i ochrony obiektu z zachowaniem jego cech stylowych: formy, skali i gabarytów, geometrii i pokrycia dachu, podziału architektonicznego elewacji (rozmiar, kształt i rozmieszczenie otworów), przy czym dopuszczono przebudowę w celu podnoszenia standardu użytkowego, odbudowę do stanu pierwotnego, wymianę pokrycia dachu na identyczne (typ i kolor) oraz wymianę stolarki okiennej i drzwiowej na stolarkę o identycznej formie, gabarytach i podziałach. Z kolei dla wyznaczonych stref archeologicznych ustalono nakaz przeprowadzenia badań wyprzedzających – w przypadku zamierzeń inwestycyjnych oraz obowiązek zabezpieczenia nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi – w przypadku realizacji sieci infrastruktury technicznej, budowa dróg i fundamentów budynków. Specyfika w/w nakazów została w każdym z planów dostosowana do charakteru obiektów zabytkowych znajdujących się w obszarze objętym planem.

4.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków województwa śląskiego jest prowadzony przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Katowicach prowadzone są trzy rejestry zabytków:

- 1) Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).
- 2) Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
- 3) Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

W gminie Psary występują zabytki ruchome objęte wpisem do rejestru zabytków (3 decyzje w rejestrze „B”), nie występują natomiast obiekty nieruchome i archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Brak także obiektów uznanych za pomnik historii bądź terenów objętych pojęciem parku kulturowego.

4.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;



- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Do rejestru zabytków ruchomych wpisane są głównie przedmioty znajdujące się we wnętrzach obiektów sakralnych.

WYKAZ ZABYTEKÓW RUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW przedstawiono w Tabeli nr 1 w załącznikach do niniejszego opracowania.

4.3.3. Zabytki archeologiczne

Obszar gminy Psary od zarania zamieszkiwany był przez człowieka. Dowodami są stanowiska archeologiczne, których ponad 40 przebadano i udokumentowano w rejonie każdej obecnej wioski. Dokonane znaleziska – artefakty świadczą o pobycie tu ludzi, począwszy od neolitu – młodszej epoki kamienia, charakteryzującej się fazą rozwoju społeczeństw ludzkich od myślistwa i zbieractwa do gospodarki produkcyjnej opartej na rolnictwie i hodowli, poprzez epokę brązu z kulturą łużycką po średniowiecze i okres nowożytny.

W gminie Psary nie występują obiekty będące zabytkami archeologicznymi wpisanymi do rejestru „C” – rejestru zabytków województwa śląskiego. Występują natomiast stanowiska archeologiczne, ujęte w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Psary, których obowiązek respektowania wynika z zapisów planów miejscowych. Ponadto stanowiska te ujęte zostały w Gminnej Ewidencji Zabytków, uzgodnionej z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Katowicach i zatwierdzonej przez Wójta Gminy Psary.

Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP) – realizowane na terenie całej Polski od 1978 przedsięwzięcie poszukiwania, rejestrowania i nanoszenia na mapy stanowisk archeologicznych. Celem przedsięwzięcia jest uzyskanie informacji potrzebnych do celów naukowych i konserwatorskich (związanych z ochroną zabytków). Przedsięwzięcie jest koordynowane przez poszczególnych wojewódzkich konserwatorów zabytków, a centralna baza danych przechowywana jest w Narodowym Instytucie Dziedzictwa w Warszawie.

Poszukiwania stanowisk archeologicznych prowadzone są głównie metodą tzw. badań powierzchniowych, czyli obserwacji powierzchni zaoranych pól wiosną i jesienią. Dodatkowo wykorzystuje się informacje ze źródeł archiwalnych oraz wywiady z mieszkańcami danej miejscowości. Badania powierzchniowe uzupełniane są metodami archeologii lotniczej.

Informacje o odkrytych stanowiskach archeologicznych nanoszone są na mapy w skali 1:25 000 i 1:10 000 oraz specjalne ujednoczone w całym kraju karty (Karta Ewidencji Stanowiska Archeologicznego). Dla usprawnienia i koordynacji badań oraz precyzyjnego określenia zadań dla poszczególnych ekip poszukiwawczych, mapa została podzielona na tzw. obszary. Siatka powstała przez pocięcie mapy w skali 1:25 000 (PUWG 1942), na której wyrysowano linie proste południkowo i równoleżnikowo, które odpowiadały podziałowi na arkusze w formacie A4. Arkusze te miały w przybliżeniu powierzchnię 37,5 km² i były oznaczane liczbami arabskimi w systemie @nr pasa-nr słupa (np. 34-27).

Obszary AZP na terenie gminy Psary

Źródło: <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>

ZBIORCZY SPIS STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH (wyciąg dla obszaru Gminy Psary)



przedstawiono w
Tabeli nr 2 w załącznikach do niniejszego opracowania

4.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej (m.in. zarządami gmin), precyzuje art. 4 ustawy z dnia 17 września 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 Nr 162 poz. 1568). Gminy między innymi mają dbać o:

- 1) „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać
- 2) „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy”.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661, tekst jednolity: Dz.U. 2021 poz. 56). Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków, jest obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórce obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane).

Podstawą do sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gmina posiada Gminną Ewidencję Zabytków gminy Psary przyjętą Zarządzeniem nr 0050.98.2016 Wójta Gminy Psary z dnia 12 grudnia 2016 r.

SPIS OBIEKTÓW UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW przedstawiono w **Tabeli nr 3** w załącznikach do niniejszego opracowania



4.5. Analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

W gminie występują zabytki nieruchome objęte ochroną prawną na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązujące plany miejscowe gminy Psary, obejmujące oddzielnie sołectwa, tworzone były na przestrzeni lat 2001 – 2011 oraz podlegały późniejszym zmianom. Miejscowe plany zagospodarowania, w zakresie ustalenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, bazowały na wykazach ewidencyjnych zabytków uzgadnianych na bieżąco ze służbą ochrony zabytków na etapie tworzenia i uzgadniania każdego z planów.

W 2010 roku Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków przekazał do Urzędu Gminy w Psarach „wykaz obiektów wskazanych do gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Psary”. Były to obiekty wyznaczone przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach do ujęcia w „wojewódzkiej ewidencji zabytków”. Wykaz ten – w zakresie obiektów nierejestrowych, przedstawia się następująco:

1. Sołectwo Brzękowice
 - Chałupa drewniano-murowana, nr 49
 - Kapliczka przydrożna, murowana, ul. Chopina
2. Sołectwo Dąbie
 - Chałupa drewniano-murowana, pocz. XX w. Dolna-Dąbie Doliny nr 96
 - Chałupa drewniana, Dolna-Dąbie Doliny nr 46
 - Chałupa drewniana, Dąbie Chrobakowe nr 12
 - Kapliczka murowana, po południowej str. drogi w środku wsi Dąbie Chrobakowe
3. Sołectwo Malinowice
 - Założenie podworskie, murowany dom mieszkalny na fundamentach dworu, ruiny zabudowań gospodarczych, park podworski, były warzywnik, dolina potoku z pozostałościami stawów młyńskich, XIX w. ul. Ogródowa
4. Sołectwo Goląsza
 - Dom drewniano-murowany, XX w. Goląsza Dolna nr 60
 - Dom drewniano-kamienno-ceglany, XX w. Goląsza Dolna nr 70
 - Szkoła, XX w. Goląsza Górna
 - Chałupa drewniano-murowana, XX w. Goląsza Górna?
 - Kapliczka na rozdrożu, murowana, Goląsza Górna
 - Chałupa drewniano-murowana, Goląsza Dolna nr 21
5. Sołectwo Gródków
 - Gminny Ośrodek Kultury, lata 50-te XX w. ul. Zwycięstwa
6. Sołectwo Preczów
 - Chałupa drewniana, ul. Wiejska 20
7. Sołectwo Psary
 - Dom, XX w. ul. Wiejska 152
 - Chałupa drewniana, XX w. ul. Wiejska 26
 - Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła, ul. Zwycięstwa
8. Sołectwo Sarnów



- Dom mieszkalny, ceglany, XX w. ul. Wiejska 127

9. Sołectwo Strzyżowice:

- Chałupa drewniana, pocz. XX w. ul. 1 Maja 38
- Domy mieszkalne, murowane, XX w. ul. Graniczna 28, 29, 32, 33, 34 (?)

W poszczególnych planach miejscowych ujęto następujące, obiekty zabytkowe:

Uchwała nr XLVII/367/2010 Rady Gminy Psary z dnia 29 września 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwach: Goląsza, Brzękowice, Dąbie

Obiekty wpisane do rejestru:

- 1) figurę Jana Nepomucena pod numerem B/523/79 w Dąbiu Dolnym
- 2) trzy obiekty w kapliczce przydrożnej (dzwonek, figura Chrystusa, figura Jana Nepomucena) pod numerem 524/79 w Dąbiu Dolnym,
- 3) zespół kapliczki (kapliczka, figura Chrystusa, figura Jana Nepomucena) pod numerem 530/79 w Dąbiu Górnym

Zabytki nieruchome, posiadające wartość historyczną:

- 1) budynek dawnej szkoły w Goląszy Górnej; konstrukcja tradycyjna, dach ceramiczny, wiek XX,
- 2) chałupa o konstrukcji drewniano – murowanej w Brzękowicach Górnych obok numeru 49,
- 3) chałupa o konstrukcji drewniano – murowanej; początek XX w.; Dąbie Dolne 96,
- 4) chałupa o konstrukcji drewnianej w Dąbiu Dolnym 46,
- 5) chałupa o konstrukcji drewnianej w Dąbiu Chrobakowe 12,
- 6) dom o konstrukcji drewniano – kamiennie – ceglanej; wiek XX; Goląsza Dolna 70,
- 7) chałupa o konstrukcji drewniano – murowanej; początek XX wieku; Goląsza Górna 7,
- 8) chałupa o konstrukcji drewniano – murowanej, początek XX wieku; Goląsza Górna 21,
- 9) kapliczka przydrożna w Dąbiu Dolnym (z wyposażeniem wpisanym do rejestru zabytków),
- 10) kapliczka przydrożna w Dąbiu Dolnym (z wyposażeniem wpisanym do rejestru zabytków),
- 11) kapliczka przydrożna w Dąbiu Chrobakowe,
- 12) kapliczka przydrożna w Brzękowicach Dolnych,
- 13) kapliczka przydrożna w Goląszy Górnej,
- 14) krzyż przydrożny w Goląszy Dolnej (naprzeciwko Nr 52),
- 15) krzyż przydrożny w Brzękowicach Dolnych,
- 16) krzyż przydrożny przy ul. Pocztovej w Dąbiu Dolnym.

Uchwała nr XXVIII/277/2021 Rady Gminy Psary z dnia 28 stycznia 2021 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwach: Strzyżowice, Malinowice, Preczów, Sarnów, Goląsza, Brzękowice, Dąbie – etap I

- chałupa o konstrukcji drewnianej w Dąbiu Chrobakowie 12

Uchwała nr XLVIII/396/2010 Rady Gminy Psary z dnia 28 października 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Góra Siewierska

- krzyż przydrożny przy ul. Kościuszki
- krzyż przydrożny przy ul. Szopena

Uchwała nr XLVIII/395/2010 Rady Gminy Psary z dnia 28 października 2010 r. w sprawie: miejscowego



planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Psary

- kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła przy ul. Zwycięstwa; konstrukcja tradycyjna z 1953 r.
- dom mieszkalny przy ul. Wiejskiej 152 konstrukcja tradycyjna, wiek XX
- chałupa drewniana przy ul. Wiejskiej 28 konstrukcja drewniana, wiek XX
- kapliczka przydrożna przy ul. Wiejskiej
- kapliczka przydrożna przy ul. Zwycięstwa
- krzyż przydrożny przy ul. Zwycięstwa

Uchwała nr XLVIII/398/2010 Rady Gminy Psary z dnia 26 października 2010 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Sarnów

brak obiektów o charakterze zabytkowym na terenie sołectwa

Uchwała nr XLVII/371/2010 Rady Gminy Psary z dnia 29 września 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Strzyżowice

- figura Chrystusa upadającego pod krzyżem
- figura Chrystusa frasobliwego

znajdujące się w kościele parafialnym w Strzyżowicach przy ul. 1 Maja, wpisane do rejestru zabytków ruchomych pod nr decyzji B/533/79, decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków z dnia 20 grudnia 1979 r.

- dom mieszkalny przy ul. 1 Maja 38; konstrukcja drewniana, początek XX wieku
- dom mieszkalny przy ul. Granicznej 29; konstrukcja murowana, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną, wiek XX
- dom mieszkalny przy ul. Granicznej 32; konstrukcja murowana, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną, wiek XX
- dom mieszkalny przy ul. Granicznej 33; konstrukcja murowana, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną, wiek XX
- kapliczka przydrożna przy ul. Bocznej
- kapliczka przydrożna przy ul. Belna
- krzyż przydrożny przy ul. 1 Maja

Uchwała nr XLVII/368/2010 Rady Gminy Psary z dnia 29 września 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Gródków

- budynek Gminnego Ośrodka Kultury przy ul. Zwycięstwa
- kapliczka przydrożna przy ul. Poprzecznej
- krzyż przydrożny przy ul. Zwycięstwa

Uchwała nr XLVII/369/2010 Rady Gminy Psary z dnia 29 września 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Malinowice

- założenie podworskie (ul. Ogrodowa), murowany dom mieszkalny na fundamentach dworu, ruiny zabudowań gospodarczych, park podworski, były warzywnik, XIX w. dom w remoncie
- krzyż przydrożny przy ul. Szkolnej (przy DK 86)
- krzyż przydrożny przy ul. Szkolnej (skrzyżowanie z ul. Wiejską)

Uchwała nr XLVII/370/2010 Rady Gminy Psary z dnia 29 września 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w sołectwie Preczów



- chałupa drewniana przy ul. Wiejskiej 20; konstrukcja drewniana, wiek XX
- kapliczka przydrożna przy ul. Polnej
- kapliczka przydrożna przy ul. Dębowej
- krzyż przydrożny przy skrzyżowaniu ul. Dębowej i ul. Sosnowej

Na terenie gminy nie występują zabytki, które zostały uznane za pomnik historii, jak też żaden z rejonów gminy nie został włączony do parku kulturowego w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W oparciu o wyżej wskazane dokumenty dokumenty planistyczne, kwerendę zasobów w archiwum Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach oraz wytyczne z Gminy Psary, przeprowadzono dokumentacyjne prace terenowe, w wyniku których opracowano gminną ewidencję zabytków w postaci kart adresowych zabytków nieruchomości, zgodnie z wymogami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26.05.2011r. (Dz. U. Nr 113 poz. 661, tekst jednolity: Dz.U. 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

W wyniku analizy w/w dokumentów i opracowań, uporządkowano i wytyczono obiekty do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków dla Gminy Psary.

Przeprowadzone prace dokumentacyjne w terenie pozwoliły na ustalenie istniejących obiektów o charakterze zabytkowym, „wyczyszczenie” powielanych od lat wykazów zabytków z obiektami nieistniejącymi oraz przekształconymi w stopniu, który doprowadził do utraty ich wartości kulturowych, predestynujących do objęcia pojęciem „zabytku”. Konieczna stała się też aktualizacja danych adresowych, celem umożliwienia identyfikacji w terenie obiektów wskazanych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków.

Analiza w/w uwarunkowań znajduje się zestawieniu tabelarycznym przedstawionym poniżej.



Analiza uwarunkowań prawnych i formalnych obiektów wskazywanych jako zabytki w dokumentach funkcjonujących w Gminie Psary:

Lp	Studium uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Gminy	Plan miejscowy	Wojewódzka ewidencja zabytków	Gminna ewidencja zabytków – stan przed aktualizacją	UWAGI i WNIOSKI
1	Sołectwo BRZĘKOWICE				
1.1	kapliczka przydrożna z sygnaturką i dzwonkiem oraz dwie figury; wpisana do rejestru 20.10.1979 symbol B/524/79	trzy obiekty w kapliczce przydrożnej (dzwonek, figura Chrystusa, figura Jana Nepomucena) pod numerem 524/79 w Dąbiu Dolnym, Kapliczka przydrożna w Dąbiu Dolnym (z wyposażeniem wpisanym do rejestru zabytków)	Kapliczka przydrożna z sygnaturką i dzwonkiem z wyposażeniem wpisanym do rejestru zabytków – decyzja nr 524/79 z dnia 25.07.1979	Kapliczka przydrożna z sygnaturką i dzwonkiem; wyposażeniem wpisanym do rejestru zabytków – decyzja nr 524/79 z dnia 25.07.1979	Skorygować datę wpisu do rejestru w Studium uwarunkowań oraz błędą nazwą sołectwa w m.p.z.p. (powinno być Brzękowice) Zdublowany wpis w m.p.z.p. (pozycja figuruje w obiektach rejestrowych i nierejestrowych) – uściślić zapisy m.p.z.p.: w obiektach rejestrowych wymienić, że wpisane są wyłącznie figury, w obiektach nierejestrowych tylko budynek kapliczki
1.2	Chałupa drewniano-murowana Brzękowice Górne nr 49	Chałupa drewniano-murowana Brzękowice Górne obok numeru 49	Chałupa drewniano-murowana, nr 49	Chałupa drewniano-murowana, pocz. XX w. Brzękowice Górne ul. Chopina 49, dz. nr 266/4	Należy skorygować dane adresowe w Studium i m.p.z.p.: wieś Brzękowice Górne nr 49, dz. nr 266/4, obręb 0003
1.3	Kapliczka	Brak w spisie	Kapliczka	Brak w spisie	Prawidłowy adres



	przydrożna, Brzękowice Górne ul. Chopina	obiektów	przydrożna, murowana, ul. Chopina	obiektów	to ul. Szopena - obiekt bez wartości zabytkowych kapliczka z betonu, Wykreślić ze studium i m.p.z.p.
1.4	Brak w spisie obiektów	Krzyż przydrożny w Brzękowicach Dolnych	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
2	Sołectwo DĄBIE				
2.1	Kapliczka przydrożna z drewnianą rzeźbą św. Jana Nepomucena, konstrukcja murowana ul. Dolna naprzeciw nr 49, Dąbie Dolne wpisana do rejestru 25.07.1979 r. symbol B/523/79	figurę Jana Nepomucena pod numerem B/523/79 w Dąbiu Dolnym	Figura św. Jana Nepomucena w Kapliczce przydrożnej, ludowa, w drewnie; Dąbie obok domu ul. Dolna 23 Figura wpisana do rejestru zab. B/523/79 z dn. 25.07.1979 r.	Figura św. Jana Nepomucena w Kapliczce przydrożnej, ludowa, w drewnie; Dąbie ul. Dolna 23 na dz. nr 325/5 rej. zab. B/523/79 z dn. 25.07.1979 r.	
2.2	Kapliczka przydrożna z sygnaturką i dzwonkiem oraz dwie figury; konstr. Murowana, dach dwuspadowy kryty dachówką Dąbie dolne, przy dawnej drodze granicznej między gruntami wpisana do rejestru 25.07.1979 r. symbol B/530/79	zespół kapliczki (kapliczka, figura Chrystusa, figura Jana Nepomucena) pod numerem 530/79 w Dąbiu Górnym	Zespół kapliczki przydrożnej: kapliczka murow. Ludowa z wnęką większą oraz mniejszą w szczycie, dach dwuspadowy; figurka Chrystusa w drewnie ludowa; figurka św. Jana Nepomucena w drewnie ludowa Dąbie ul. Dolna obok domu ul. Dolna 28	Zespół kapliczki przydrożnej: kapliczka murowana ludowa z wnęką większą i mniejszą na szczycie, dach dwuspadowy, figura Chrystusa w drewnie, ludowa, figura św. Jana Nepomucena, w drewnie, ludowa Dąbie obok domu ul. Dolna 28, dz. nr 488/2	Skorygować zapisy m.p.z.p. o nr wpisu do rejestru; uściślić zapisy w GEZ i m.p.z.p.: w obiektach rejestrowych wymienić, że wpisane są wyłącznie figury, w obiektach nierejestrowych tylko budynek kapliczki Zdublowany wpis w m.p.z.p. (pozycja figuruje w obiektach rejestrowych i



		rejestru zabytków)				nierejestrowych) - uściślić zapisy m.p.z.p. i GEZ: w obiektach rejestrowych wymienić, że wpisane są wyłącznie figury, w obiektach nierejestrowych tylko budynek kapliczki
2.3	ul. Dolna nr 96 – Dąbie Doliny; chałupa konstr. Drewniano-murowanej	chałupa o konstrukcji drewniano-murowanej; początek XX w.; Dąbie Dolne 96	o	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów studium i m.p.z.p.
2.4	chałupa o konstrukcji drewnianej ul. Dolna nr 46 – Dąbie Doliny	chałupa o konstrukcji drewnianej w Dąbiu Dolnym 46	o	Chałupa drewniana, Dolna nr 46, Dąbie Doliny	Chałupa drewniana, pocz. XX w. Dąbie, ul. Dolna 17, dz. nr 350/2	Skorygować wpis adresowy w studium, WEZ i m.p.z.p. na Dąbie ul. Dolna 17, dz. nr 350/2, dodać obręb 0002
2.5	Chałupa konstr. Drewniana – Dąbie Chrobakowe 12	chałupa o konstrukcji drewnianej w Dąbiu Chrobakowe 12	o	Chałupa drewniana, Dąbie Chrobakowe nr 12	Chałupa drewniana, Dąbie Chrobakowe nr 12, dz. nr 1356	Skorygować w GEZ: Dodać obręb 0002
2.6	Kapliczka murowana z dwuspadowym daszkiem, Dąbie Chrobakowe, po południowej stronie drogi w środku wsi	Kapliczka przydrożna w Dąbiu Chrobakowe	w	Kapliczka murowana, Dąbie Chrobakowe, naprzeciw domu Dąbie Chrobakowe nr 16	Dąbie Chrobakowe, naprzeciw domu nr 16, dz. nr 1424/1	Skorygować w GEZ nr działki na 1424/9, obręb 0002
2.7	Krzyż przydrożny w Goląszy Dolnej (naprzeciwko nr 52)	Krzyż przydrożny przy ul. Pocztovej w Dąbiu Dolnym		Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów studium i m.p.z.p.
2.8	Kapliczka na	kapliczka		Kapliczka	Kapliczka na	Skorygować zapisy



	rozdrożu, murowana, dach dwuspadowy ceramiczny Goląsza Górna	przydrożna w Goląszy Górnej	murowana Dąbie Górne obok domu Dąbie Górne 19a	rozdrożu Dąbie Górne obok domu Dąbie Górne 19a, dz. nr 23	studium i m.p.z.p: błędnie wskazane sołectwo i brak dokładnego adresu, powinno być: Dąbie, ul. Dąbie Górne / Kościelna, obok domu nr 19a, dz. nr 23, obręb 0002
3	Sołectwo GOLĄSZA				
3.1	Dom drewniano-murowany, XX w. Goląsza Dolna nr 60	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Usunąć z zapisów Studium
3.2	Dom drewniano-kamienno-ceglany, XX w. Goląsza Dolna nr 70	Dom o konstr. drewniano-kamienno-ceglanej, Goląsza Dolna nr 70	dom kamienno – ceglany; wiek XX; Goląsza Dolna 70	Dom kamienno-ceglany, XX w., Goląsza Dolna 70, dz. nr 430	Skorygować GEZ: podać obręb 0003
3.3	Chałupa konstr. Drewniano-murowanej, Goląsza Górna 7	chałupa o konstrukcji drewniano – murowanej; początek XX wieku; Goląsza Górna 7	chałupa drewniano – murowana; początek XX wieku; Goląsza Górna 7	Chałupa drewniano-murowana, pocz. XX w., Goląsza Górna 7, dz. nr 63/5	Skorygować GEZ: podać obręb 0003
3.4	chałupa o konstrukcji drewniano – murowanej, początek XX wieku; Goląsza Górna 21	chałupa o konstrukcji drewniano – murowanej, początek XX wieku; Goląsza Górna 21	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów studium i m.p.z.p.
3.5	Brak w spisie obiektów	Krzyż przydrożny w Goląszy Dolnej (naprzeciwko Nr 52)	Krzyż przydrożny w Goląszy Dolnej (naprzeciwko Nr 52)	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
3.6	Szkoła, konstr. Tradycyjna, dach	budynek dawnej szkoły w Goląszy	Szkoła Goląsza Górna nr	Szkoła murowana, pocz. Xxw. Goląsza	Skorygować GEZ: podać obręb 0003



	ceramiczny Gołusza Górna	Górnej; konstrukcja tradycyjna, dach ceramiczny, XX w.	22a, pocz. XXw.	Górna 22a, dz. nr 157/5	
4	Sołectwo Góra Siewierska				
4.1	Układ ruralistyczny wsi o średniowiecznym rodowodzie	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	
4.2	Brak w spisie obiektów	krzyż przydrożny przy ul. Kościuszki	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
4.3	Brak w spisie obiektów	krzyż przydrożny przy ul. Szopena	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
5	Sołectwo Gródków				
5.1	Gminny Ośrodek Kultury, lata 50-te XX w. ul. Zwycięstwa	Gminny Ośrodek Kultury, lata 50-te XX w. ul. Zwycięstwa	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów studium i m.p.z.p.
5.2	Brak w spisie obiektów	Kapliczka przydrożna przy ul. Poprzecznej	Grodków, ul. Poprzeczna naprzeciw domu nr 11, kapliczka z 1978r.	Kapliczka z 1978 r., Grodków, ul. Poprzeczna 11, dz. nr 587/1	Skorygować GEZ: prawidłowy adres: ul. Poprzeczna, naprzeciw nr 11; podać obręb 0005
5.3	Brak w spisie obiektów	Krzyż przydrożny przy ul. Zwycięstwa	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
6	Sołectwo Malinowice				
6.1	Założenie podworskie – murowany dom mieszkalny na fundamentach dworu, ruiny zabudowań gospod., park podworski, były warzywnik, dolina potoku z pozostałościami	Założenie podworskie, murowany dom mieszkalny na fundamentach dworu, ruiny zabudowań gospo-darczych, park podworski, były warzywnik, XIX	ul. Ogrodowa nr 2 Założenie podworskie: - murowany dom mieszkalny na fundamentach dworu - ruiny zabudowań gospodarczych	Założenie podworskie: murowany dom mieszkalny na fundamentach dworu, ruiny zabudowań gospodarczych, park podworski, były warzywnik, XIX w.	Skorygować Studium o punkt adresowy; dopisać w GEZ obręb 0006 Brak stawów, brak możliwości ustalenia w terenie gdzie znajdował się warzywnik

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



	stawów młyńskich ul. Ogrodowa 1	w. dom w remontie ul. Ogrodowa	- park podworski - były warzywnik - dolina potoku z pozostałościami stawów młyńskich	Malinowice, ul. Ogrodowa 2, dz. nr 353, 352/1 oraz 679	
6.2	Brak w spisie obiektów	Krzyż przydrożny przy ul. Szkolnej (przy DK 86)	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
6.3	Brak w spisie obiektów	Krzyż przydrożny przy ul. Szkolnej (skrzyżowanie z ul. Wiejską)	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
7	Sołectwo Preczów				
7.1	Chałupa drewniana, ul. Wiejska 20	Chałupa drewniana przy ul. Wiejskiej 20; konstrukcja drewniana, wiek XX	Chałupa drewniana, ul. Wiejska 20	Chałupa konstrukcji drewnianej, wiek XX, Preczów ul. Wiejska 20, dz. nr 160/1	Obiekt po remontie, ocieplony ale zachował czytelną bryłę i elewacje
7.2	Brak w spisie obiektów	Kapliczka przydrożna przy ul. Polnej	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
7.3	Brak w spisie obiektów	Kapliczka przydrożna przy ul. Dębowej	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
7.4	Brak w spisie obiektów	Krzyż przydrożny przy skrzyżowaniu ul. Dębowej i ul. Sosnowej	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
8	Sołectwo Psary				
8.1	Dom w konstr. tradycyjnej, XX w. ul. Wiejska 152	Dom mieszkalny przy ul. Wiejskiej 152, konstr. Tradycyjna, wiek XX.	Dom mieszkalny ul. Wiejska 152 XX w.	Dom mieszkalny, XX w., Psary ul. Wiejska 152, dz. nr 2099/1	Zły stan techniczny obiektu
8.2	Chałupa drewniana, XX w.	chałupa drewniana przy	Chałupa drewniana –	Chałupa drewniano- murowana, XX w.,	Skorygować dane adresowe w



	ul. Wiejska 26	ul. Wiejskiej 28 konstrukcja drewniana, wiek XX	murowana, XXw. ul. Wiejska 28	Psary ul. Wiejska 28, dz. nr 2383/2	studium: prawidłowy adres - ul. Wiejska 28, dz. nr 2383/2 Skorygować GEZ: dopisać obręb 0008
8.3	Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła, ul. Zwycięstwa	Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła przy ul. Zwycięstwa; konstrukcja tradycyjna z 1953 r.	Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła, z 1953 r. ul. Zwycięstwa, obok domu nr 40a	Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła, konstrukcja tradycyjna z 1953 r., ul. Zwycięstwa obok domu nr 40a, dz. nr 572/1 oraz 685/1	Skorygować GEZ: dopisać obręb 0008
8.4	Brak w spisie obiektów	kapliczka przydrożna przy ul. Wiejskiej	kapliczka przydrożna przy ul. Szkolnej, obok domu nr 109a	Kapliczka przydrożna przy ul. Szkolnej, obok domu nr 109 A, dz. nr 2566/2 oraz 948/1	Skorygować dane adresowe w m.p.z.p
8.5	Brak w spisie obiektów	kapliczka przydrożna przy ul. Zwycięstwa	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
8.6	Brak w spisie obiektów	krzyż przydrożny przy ul. Zwycięstwa	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
9 Sołectwo Sarnów					
9.1	Dom mieszkalny, cegłany, XX w. ul. Wiejska 127	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów studium
9.2	Kościół współczesny (1991r.), murowany ul. Wiejska	Brak w spisie obiektów	Kościół p.w. Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza, 1991 r., ul. Wiejska naprzeciw domu nr 99,	Kościół p.w. Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza, 1991 r., Sarnów ul. Wiejska naprzeciw domu nr 99, dz. nr 128 oraz 129/1	Skorygować GEZ: podać obręb 0008
9.3	Szkoła, konstr. Murowana, lata 60- te XXw.	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	



	ul. Szkolna				
10	Sołectwo Strzyżowice				
10.1	Figura Chrystusa upadającego pod krzyżem Figura Chrystusa Frasobliwego Kościół Parafialny ul. 1 Maja Wyposażenie kościoła wpisane do rejestru zabytków pod nr B/533/79 decyzją z dnia 20.10.1979 r.	Figura Chrystusa upadającego pod krzyżem Figura Chrystusa Frasobliwego Kościół Parafialny ul. 1 Maja wpisane do rejestru zabytków pod nr B/533/79 decyzją z dnia 20.12.1979 r.	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Skorygować studium: podać prawidłową datę wpisu do rejestru – 20.12.1979 r. Skorygować GEZ: wymienić w spisie obiektów ruchomych wpisanych do rejestru zabytków
10.2	Dom mieszkalny przy ul. 1 Maja 38; konstrukcja drewniana, początek XX wieku	Dom mieszkalny przy ul. 1 Maja 38; konstrukcja drewniana, początek XX wieku	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów studium i m.p.z.p.
10.3	Dom mieszkalny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceram. XX w. ul. Graniczna 29	dom mieszkalny przy ul. Granicznej 29; konstrukcja murowana, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną, wiek XX	Dom mieszkalny ul. Graniczna 29	ul. Graniczna 29, dz. nr 1894 Dom mieszkalny, konstrukcja murowana, dach przyczółkowy kryty dachówką ceramiczną, wiek XX,	Skorygować opis w studium i m.p.z.p.; dodać obręb 0010
10.4	Dom mieszkalny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceram. XX w. ul. Graniczna 32	dom mieszkalny przy ul. Granicznej 32; konstrukcja murowana, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną, wiek XX	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Skorygować opis w studium i m.p.z.p.; Dodać obiekt do zapisów w GEZ – obiekt po remoncie ale nie utracił wartości zabytkowych; dodać obręb 0010
10.5	Dom mieszkalny, dach dwuspadowy,	dom mieszkalny przy ul.	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów studium i



	kryty dachówką ceram. XX w. ul. Graniczna 33	Granicznej 33; konstrukcja murowana, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną, wiek XX			m.p.z.p.
10. 6	Brak w spisie obiektów	kapliczka przydrożna przy ul. Bocznej	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
10. 7	Brak w spisie obiektów	kapliczka przydrożna przy ul. Belna	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
10. 8	Brak w spisie obiektów	krzyż przydrożny przy ul. 1 Maja	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Wykreślić z zapisów m.p.z.p.
10. 9	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Krzyż pokutny, XIV – XV w., Strzyżowice, obok domu ul. Podwale 38, dz. nr 460/4	Krzyż pokutny, XIV – XV w., Strzyżowice, obok domu ul. Podwale 38, dz. nr 460/4	Uwzględnić w zapisach Studium i m.p.z.p.; Skorygować GEZ o prawidłowy adres – ul. Podwale, obok nr 39, dz. nr 460/5, obręb 0010
10. 10	Krzyż, murowana podmurówka, XXw. Skrzyżowanie ul. Granicznej i Zwycięstwa	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	Brak w spisie obiektów	

WNIOSKI:

Z powyższej analizy wynika, że funkcjonujące w Gminie dokumenty warunkujące ochronę prawną obiektów zabytkowych na terenie Gminy nie korelują ze sobą, co wprowadza chaos podczas opracowywania nowych dokumentów, bądź aktualizacji istniejących.

Kolejnym istotnym zagadnieniem jest ustalenie prawidłowej lokalizacji obiektów objętych ochroną konserwatorską. Z uwagi na fakt występowania podwójnych punktów adresowych, np. ul. Wiejska 152 występuje zarówno w obrębie sołectwa Psary jak i sołectwa Sarnów, konieczne jest doprecyzowanie zapisów adresowych poszczególnych obiektów. Brak prawidłowego adresu podanego np. w GEZ czy planie miejscowym, skutkuje stwierdzeniem braku obiektu podczas aktualizacji dokumentów, powodując niezamierzony chaos w opracowywanej dokumentacji.

Należy dążyć do uporządkowania uwarunkowań prawnych i formalnych w zakresie ochrony zabytków



poprzez:

1. Aktualizację zapisów Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Psary, uwzględniającą uwagi zawarte w ww. tabeli.
2. Aktualizację zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie listy obiektów objętych ochroną na mocy ustaleń tych planów, uwzględniającą uwagi zawarte w ww. tabeli.
3. Sporządzanie nowych planów zagospodarowania przestrzennego w oparciu o zaktualizowaną listę obiektów zabytkowych na terenie Gminy.
4. Aktualizację i korektę zapisów w Gminnej Ewidencji Zabytków o uwagi zawarte w ww. tabeli oraz zaktualizowaną listę obiektów stanowiącą załączniki nr 1, 2 i 3 do niniejszego opracowania.
5. Doprecyzowanie zapisów adresowych obiektów zabytkowych o podanie działki oraz obrębu ewidencyjnego.
6. Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zaktualizowanie Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków dla terenu Gminy Psary, z uwzględnieniem uwag zawartych w ww. tabeli oraz w oparciu o zaktualizowaną listę obiektów stanowiącą załączniki nr 1, 2 i 3 do niniejszego opracowania.



5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie zagadnienia w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju.

W poniższej analizie czynniki rozwoju podzielono ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu.

Jednocześnie czynniki te podzielić można według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W poniższej tabeli została przedstawiona analiza SWOT, która skoncentrowana jest wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego gminy Psary. Obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe gminy oraz podobne analizy przeprowadzone dla innych dokumentów strategicznych gminy.

W Tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego GPOnZ – konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego historia, wyrażająca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze regionu, tworząc niepowtarzalny klimat.

ANALIZA SWOT	
CZYNNIKI WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE W GMINIE PSARY	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Opracowana gminna ewidencja zabytków • obowiązujące mpzp gminy obejmujące obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków • dogodne położenie komunikacyjne • aktywnie działające Ośrodki Kultury i Świetlice Wiejskie • Biblioteka Publiczna w Psarach z 3 filiami • organizowanie imprez kulturalnych mających na celu promocję gminy • formy ochrony przyrody – 5 pomników przyrody • oznakowane turystyczne trasy rowerowe i piesze 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczone na ochronę zabytków • Stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków • niezadowolający stan zachowania części obiektów zabytkowych • niewielka ilość zachowanych obiektów zabytkowych • brak lub mała ilość gospodarstw agroturystycznych, produktu lokalnego, miejsc noclegowych i punktów gastronomicznych



	<ul style="list-style-type: none"> • Zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali architektonicznych, zakrywanie ceglanej lub drewnianej elewacji poprzez ocieplanie budynków) • Niedostateczne wykorzystanie nowoczesnych technik informatycznych, w tym brak cyfrowych zbiorów informacji, materiałów edukacyjnych, internetowych stron promocyjnych • mała liczba wydarzeń kulturalno – rozrywkowych oraz imprez integracyjnych o zasięgu regionalnym
<p>CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE W GMINIE PSARY</p>	
<p>SZANSE</p>	<p>ZAGROŻENIA</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Uwzględnienie w większym stopniu dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i programach rozwojowych gminy oraz powiązanie promocji zabytków z turystyką • Kierunki opracowań strategicznych zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich • kreatywność inwestorów turystycznych • systematyczne opracowanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej • rozszerzenie i polepszenie bazy noclegowej i gastronomicznej • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych • wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych • oznakowanie tras turystycznych pod kątem zabytków i atrakcji turystycznych • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzeni • nowoczesne techniki informatyczne stwarzające 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencja turystyczna ze strony okolicznych gmin • Migracja młodych mieszkańców • Zanikanie tradycji kulturowych i zwyczajów • Brak realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki • pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych • wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych • brak środków na renowację zabytkowych obiektów, zwłaszcza stanowiących własność prywatną • brak świadomości mieszkańców oraz edukacji z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego • skomplikowane procedury pozyskiwania i rozliczania środków pomocowych • brak możliwości ochrony konserwatorskiej i wsparcia finansowego zabytków niewpisanych do rejestru zabytków • samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami



<p>możliwość prezentacji dziedzictwa kulturowego na szerszą skalę oraz jego cyfryzację (m.in. tworzenie edukacyjnych baz danych)</p> <ul style="list-style-type: none"> • zaangażowanie placówek oświatowych i wychowawczych w edukację kulturalną • organizacja imprez kulturowych • wspieranie lokalnych grup działania, w tym Kół Gospodyń Wiejskich • Opracowanie wydawnictw tematycznych w zakresie turystyki, dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego, sportu 	
---	--

6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

6.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Psary na lata 2017-2021 określa priorytety (z uwzględnieniem celów wymienionych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) wynikające m.in. z diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego i oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Program wyznacza cele, których realizacja powinna doprowadzić do poprawy wizerunku gminy. Priorytety sformułowane są w perspektywie wieloletniej, podobnie jak kierunki działań wymienione w programie opieki, które są długofalowe. Samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego;

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego;

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

PRIORYTET I: REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO - GOSPODARCZEGO;	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> • Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków; • Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy, zieleni w założeniach folwarcznych); • Zakładanie kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nieuwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy;



	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów)
<p>Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Umieszczanie tablic informacyjnych na zabytkach. • Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych • Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp. • Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy • Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach • Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp.

PRIORYTET II: OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> • Korelowanie zapisów gminnej ewidencji zabytków z zapisami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy (w tym weryfikacja obowiązujących planów w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy) • Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego; • Podnoszenie poziomu wykształcenia pracowników Urzędu Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez prowadzenie odpowiednich szkoleń, delegowanie na szkolenia; • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji) • Ochrona panoram oraz przedpola widokowych wsi o wartościach kulturowych
Zintegrowana ochrona dziedzictwa	<ul style="list-style-type: none"> • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności



kulturowego i środowiska przyrodniczego	inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego; <ul style="list-style-type: none"> • Walka z samowolami budowlanymi.
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> • Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych (m.in. układów urbanistycznych i ruralistycznych).
Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: <ul style="list-style-type: none"> – ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy, – wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy – wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk

PRIORYTET III: BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> • Udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej gminy; • Utworzenie systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego); • Opracowanie mapy zabytków znajdujących się na terenie gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> • Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego; • Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych; • Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich; • Wspieranie i upowszechnianie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć; • Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy



	<p>zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizowanie konkursów na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego;
<p>Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Weryfikacja obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym; • Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów wpisanych do ewidencji zabytków.
<p>Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego • Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej • Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy

7. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w poprzednim rozdziale będą realizowane za pomocą następującego instrumentarium, którego podstawę stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych:

- *instrumenty prawne* – wynikające z przepisów ustawowych (m.in.: wykonywanie decyzji administracyjnych, np. śląskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, powoływanie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, itp.);
- *instrumenty finansowe* (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje na remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków, inne subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- *instrumenty koordynacji* (oddziałujące m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z innymi jednostkami samorządowymi, z organizacjami wyznaniowymi, z właścicielami zabytków);
- *instrumenty społeczne* (w sferze działania samorządu, m.in.: systemy szkoleń, kształcenie profesjonalne, interdyscyplinarny model pracy; w sferze budowania powiązań między władzami samorządowymi a społeczeństwem: system konsultacji i dyskusji publicznych, działania edukacyjne, promocyjne, współpraca z organizacjami pozarządowymi);
- *instrumenty kontrolne* (m.in. weryfikacja GEZ, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, monitoring realizacji GPOnZ).



8. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Program opieki nad zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przedstawiony zostanie Radzie Gminy Psary, w celu przyjęcia go uchwałą (zgodnie z pkt 3 art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Program opracowywany został na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego.

Wójt Gminy jest odpowiedzialny za sporządzanie co dwa lata sprawozdań z realizacji zadań Programu i przedstawienie ich Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą niniejszego Programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców Gminy. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad nimi oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

W poniższej tabeli przedstawiono przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu.

KRYTERIA PROWADZENIA OCENY REALIZACJI PROGRAMU

Nazwa priorytetu	Wskaźniki
<p><u>PRIORYTET I</u> Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno - gospodarczego;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wartość pozyskanych środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków • Poziom wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami; • Wartość finansowa wykonanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom; • Liczba obiektów, na których zamontowano tablice informacyjne; • Wartość środków poniesionych na prace porządkowe przy obiektach zabytkowych • Ilość utworzonych gospodarstw agroturystycznych w ob. zabytkowych oferujących wypoczynek i rozrywkę opartą na miejscowych tradycjach • Wartość środków przekazana na rozwój muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci, itp.
<p><u>PRIORYTET II</u> Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które zostały sporządzone przez Gminę, uwzględniających zapisy dot. ochrony zabytków; • Liczba planów zagospodarowania przestrzennego zmienionych w związku z aktualizacją zapisów GPOnZ, czy wprowadzono zapisy, jakich obiektów dotyczyły; • Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych; • Ilość przeprowadzonych szkoleń, ilość osób uczestniczących • Ilość zgłoszonych samowoli budowlanych



<p>PRIORYTET III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Czy Gmina udostępnia informacje o zabytkach na swojej stronie internetowej, jak często aktualizowane są informacje; • Czy Gmina posiada mapę zabytków znajdujących się na terenie Gminy, czy jest publicznie dostępna (np. na stronie internetowej); • Liczba zrealizowanych konkursów wystaw, działań edukacyjnych na terenie Gminy; • Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników); • Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej. • Czy wprowadzono tematykę związaną z ochroną dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej, liczba zajęć, ilość uczestników; • Czy Gmina popularyzuje dobre realizacje konserwatorskie i budowlane przy zabytkach (np. poprzez artykuły na stronach internetowych gminy, w lokalnej prasie, itp.) • Data ostatniej weryfikacji obiektów zabytkowych z terenu Gminy pod kątem zgodności ze stanem faktycznym (zgodność opisu obiektu np. w wojewódzkiej ewidencji zabytków, gminnej ewidencji zabytków ze stanem faktycznym) – potwierdzenie faktu istnienia / nieistnienia obiektu, bądź utraty walorów zabytkowych • Ilość zweryfikowanych kart adresowych zabytków • Liczba istniejących szlaków turystycznych w Gminie wykorzystująca walory dziedzictwa kulturowego, ilość kilometrów, rodzaj (np. pieszy, rowerowy, konny, samochodowy, itp.) • Liczba nowopowstałych szlaków turystycznych, ilość nowych kilometrów • Liczba utworzonych i zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej • Liczba miejsc oznakowanych w ramach systemu informacji wizualnej obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego Gminy.
---	--

9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Art. 71 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi, iż w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku



zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Ponadto sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Zgodnie z art. 73 ustawy podmioty będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające zabytek w trwałym zarządzie albo będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, mogą ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Z kolei zgodnie z art. 74 ustawy dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa jest udzielana ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Zgodnie z art. 81 w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Poniżej przedstawiono możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych. Zasadne jest sprawdzenie możliwości ubiegania się o wsparcie w instytucjach każdorazowo przed złożeniem wniosku o dotację. Dotację można uzyskać od:

- Rady Gminy (budżet Gminy);
- Rady Powiatu (budżet powiatu);
- Sejmiku Województwa (budżet województwa);
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda);
- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) oraz innych ministrów;
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Środków Unii Europejskiej i innych środków pomocowych (Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014 – 2020; Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021 - 2027)
- Funduszu Kościelnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia



obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

W założeniach programy obejmują obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków, przy czym mogą wystąpić zadania związane z rewaloryzacją szerszych obszarów, dopasowane programowo do konkursów finansowanych ze źródeł RPO i innych.

10. ZAŁĄCZNIKI

10.1. TABELA NR 1 - WYKAZ ZABYTKÓW RUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

10.2. TABELA NR 2 - ZBIORCZY SPIS STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

10.3. TABELA NR 3 - SPIS OBIEKTÓW UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

10.4. Mapa topograficzna gminy Psary z naniesioną granicą gminy oraz oznaczeniem obiektów zabytkowych wg wykazu gminnej ewidencji zabytków – 6 plansz

10.5. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA



10.1 TABELA NR 1 – WYKAZ ZABYTKÓW RUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

Ip.	miejsowość	ulica	numer	typ	datowanie	uwagi	Plansza / Pozycja
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Sołectwo BRZĘKOWICE							
1	Brzękowice Dolne	Brzękowice Dolne / Podzwonek	obok domu nr 22a (ul. Podzwonek) dz. nr 271	kapliczka przydrożna na rozdrożu z sygnaturką i dzwonkiem oraz wyposażenie (dzwonek, figura Chrystusa, figura Jana Nepomucena)	kapliczka z 1772 r., dzwonek z 1779 r.	wyposażenie wpisane do rejestru zab. Pod nr B/524/79 decyzją z dnia 25.07.1979 r.	PLANSZA NR 3 POZYCJA NR A
Sołectwo DĄBIE							
2	Dąbie	ul. Dolna	obok domu nr 23 dz. nr 352/5	Figura św. Jana Nepomucena w kapliczce przydrożnej, ludowa w drewnie	1. poł. XIX w.	Figura wpisana do rejestru zab. Pod nr B/523/79 decyzją z dnia 25.07.1979 r.	PLANSZA NR 4 POZYCJA NR B
3	Dąbie	ul. Dolna	obok domu nr 28 dz. nr 488/2	Zespół kapliczki przydrożnej: kapliczka murowana ludowa z wnęką większą oraz mniejszą w szczytce, dach dwuspadowy; dwie figury drewniane	Kapliczka z ok. poł. XIX w; figurka Chrystusa w drewnie, ludowa z ok. poł. XIX w; figurka św. Jana Nepomucena w drewnie, ludowa z ok. poł. XIX w	wpisana do rejestru zab. pod nr B/530/79 decyzją z dnia 25.07.1979 r.	PLANSZA NR 4 POZYCJA NR C
Sołectwo STRZYŻOWICE							
4	Strzyżowice	ul. 1 Maja	57 dz. nr 1680/4 i 1681/1	wyposażenie kościola NMP Królowej Świata: figura Chrystusa upadającego pod krzyżem i figura Chrystusa Frasobliwego wykonane w drewnie	XIX w.	wyposażenie wpisane do rejestru zab. Pod nr B/533/79 decyzją z dnia 20.12.1979 r.	PLANSZA NR 3 POZYCJA NR D



UWAGI:

Zapisy w/w decyzji o wpisie do rejestru nie odpowiadają stanowi faktycznemu, zarówno pod względem opisu materii jak i lokalizacji. Zapisy ww. decyzji powinny zostać skorygowane. Zmiana decyzji o wpisie do rejestru może nastąpić na wniosek właściciela obiektu, za zgodą wszystkich stron postępowania.

Ad 1. - błędny adres usytuowania oraz daty powstania obiektów, powinno być: wieś Brzękowice Dolne, obok domu nr 22a (Poddzwonek), na działce nr 271, data budowy kapliczki 1772 r., data powstania dzwonka 1779 r.;

Widniejący adres kapliczki w decyzji o wpisie do rejestru zabytków sytuuje kapliczkę w całkiem innej wsi, co uniemożliwia jej bieżącą identyfikację w miejscu faktycznej lokalizacji, oraz sugeruje jej likwidację w miejscu widniejącym w w/w decyzji administracyjnej. Ponadto w trakcie prowadzonego remontu konserwatorskiego kapliczki, odsłonięto belkę konstrukcyjną stropu z wyrytą datą 1772 r. Biorąc pod uwagę zachowane historyczne walory architektoniczne, należałoby rozszerzyć zakres ochrony o obiekt kapliczki z udokumentowaną jej datą budowy. Odnośnie dzwonka w sygnaturce, w trakcie prac konserwatorskich kapliczki odczytano inskrypcję na odlewie dzwonka „1779”, co koryguje czas jego powstania z XVII w. na rok 1779. Konieczne jest również wykreślenie z zakresu ochrony dwóch pozostałych figurek - Chrystusa w koronie cierniowej oraz św. Jana Nepomucena, gdyż obie rzeźby ludowe w latach ubiegłych uległy zniszczeniu bądź zaginęły. Nie udało się ustalić losów obu figurek.

Ad 2. - błędny adres usytuowania, powinno być: wieś Dąbie, obok domu ul. Dolna 23, na działce nr 352/5

Widniejący adres kapliczki w decyzji o wpisie do rejestru zabytków sytuuje kapliczkę w całkiem innej wsi, co uniemożliwia jej bieżącą identyfikację w miejscu faktycznej lokalizacji, oraz sugeruje jej likwidację w miejscu widniejącym zarówno w w/w decyzji administracyjnej, jak też we wszelkich wykazach obiektów zabytkowych z terenu gminy.

Ad 3. - błędny adres usytuowania, powinno być: wieś Dąbie, obok domu ul. Dolna 28, na działce nr 488/2

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



10.2 TABELA NR 2 – ZBIORCZY SPIS STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Lp	Miejscowość	Nr w miejscowości	Nr na obszarze	Typ stanowiska	Materiały	Chronologia/ kultura	Plansza / Pozycja
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Obszar AZP 95- 48							
1	Brzękowice Dolne	1	1	śląd osadnictwa	1 fr. wióra krzemienno, 1 fr. siekierki lub toporka (z krzemienia „Świeciechowskiego?”), wtórnie przerobiony na drapacz	epoka kamienia (neolit)	Pl. 1 / Poz. 1
2	Brzękowice Dolne	2	2	śląd osadnictwa	1 fr. rdzenia krzemienno	epoka kamienia	Pl. 3 / Poz. 2
3	Brzękowice Dolne	3	3	a/ śląd osadnictwa b/ śląd osadnictwa	a/ 1 wiór krzemienno retuszowany b/ 1 fr. ceramiki	a/ epoka kamienia b/ okres nowożytny	Pl. 4 / poz. 3
4	Brzękowice Dolne	4	4	śląd osadnictwa	1 wiór krzemienno (złamany)	epoka kamienia	Pl. 3/ Poz. 4
5	Dąbie	1	5	śląd osadnictwa	1 fr. wióra krzemienno	epoka kamienia	Pl. 1 / Poz. 5
6	Golaśza	1	6	śląd osadnictwa	1 okruh krzemienno ze śladami obróbki	epoka kamienia	Pl. 3 / Poz. 6
7	Golaśza	2	7	śląd osadnictwa	1 fr. ceramiki	okres nowożytny	Pl. 3 / Poz. 7
8	Golaśza	3	8	a/ śląd osadnictwa b/ punkt osadniczy – osada c/ punkt osadniczy – osada	a/ 3 fr. ceramiki b/ 10 fr. ceramiki (w tym 1 fr. brzegu, 1 fr. dna, 3 zdobione) c/ 66 fr. ceramiki (w tym 5 fr. brzegów, 8 fr. den, 2 fr. uch, 1 fr. uchwyty pokrywki)	a/ okres wpływ rzemieńskich? - przeworska? b/ późne średniowiecze (XIII – XV) c/ okres nowożytny	Pl. 3 / Poz. 8
9	Góra Siewierska	1	9	śląd osadnictwa	1 wiór, 1 rdzeń krzemienno	epoka kamienia (neolit)	Pl. 3 / Poz. 9
10	Góra Siewierska	2	10	cmentarzysko birtualne	137 grobów (ciałopalnych i szkieletowych)	V o.e.b. -HC-k. łużycka	Pl. 3 / Poz. 10
11	Góra Siewierska	3	11	a/ śląd osadnictwa b/ punkt osadniczy – osada	a/ 1 odłupek krzemienno b/ 7 fr. ceramiki (2 zdobione)	a/ epoka kamienia b/ wczesne średniowiecze (X-XIII w.)	Pl. 3 / Poz. 11
12	Góra Siewierska	4	12	śląd osadnictwa	1 fr. ceramiki (brzeg)	epoka brązu – wcz. ep. żelaza – k. łużycka	Pl. 3 / Poz. 12
13	Góra Siewierska	5	13	śląd osadnictwa	3 fr. ceramiki	epoka brązu – wcz. ep. żelaza – k. łużycka	Pl. 3 / Poz. 13
14	Góra Siewierska	6	14	śląd osadnictwa	1 fr. ceramiki	epoka brązu – wcz. ep. żelaza – k. łużycka	Pl. 3 / poz. 14
15	Góra Siewierska	7	15	śląd osadnictwa	2 fr. ceramiki	epoka brązu – wcz. ep. żelaza – k. łużycka	Pl. 3 / poz. 15
16	Góra Siewierska	8	16	śląd osadnictwa	1 fr. wióra krzemienno	epoka kamienia	Pl. 3 / poz. 16
17	Góra Siewierska	9	17	a/ śląd osadnictwa b/ śląd osadnictwa	a/ 1 fr. ceramiki b/ 1 fr. ceramiki	a/ epoka brązu – wcz. ep. żelaza – k. łużycka b/ późne średniowiecze – okres nowożytny	Pl. 3 / poz. 17
18	Góra Siewierska	10	18	śląd osadnictwa	1 odłupek krzemienno (przpalony)	epoka kamienia	Pl. 3 / poz. 18
19	Góra Siewierska	11	19	śląd osadnictwa	1 okruh krzemienno ze śladami obróbki (tłuk?)	epoka kamienia	Pl. 3 / poz. 19
20	Góra Siewierska	12	20	śląd osadnictwa	1 fr. ceramiki	późne średniowiecze – okres nowożytny	Pl. 3 / poz. 20
21	Góra Siewierska	13	21	śląd osadnictwa	1 wiór krzemienno (złamany, ze śladami retuszu)	epoka kamienia	Pl. 3 / poz. 21
22	Malinowice	1	22	a/ śląd osadnictwa b/ punkt osadniczy – osada	a/ 1 fr. ceramiki b/ 9 fr. ceramiki (w tym 1 nóżka patelni, 1 fr. dna, 2 fr. Brzegów)	a/ epoka brązu – wcz. ep. żelaza – k. łużycka? b/ późne średniowiecze – (XIII – XV w.)	Pl. 3 / poz. 22

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



23	Malinowice	2	23	a/ punkt osadniczy - osada b/ ślad osadnictwa	a/ 8 fr. ceramiki (w tym 2 fr. brzegów, 1 fr. dna) b/ 2 fr. ceramiki (w tym 1 fr. z polewa)	a/ późne średniowiecze – (XIII – XV w.) b/ okres nowożytny	Pl. 4 / poz. 23
24	Malinowice	3	24	ślad osadnictwa	3 fr. ceramiki (w tym 1 zdobiona, 1 fr. brzegu)	późne średniowiecze – (XIII – XV w.)	Pl. 3 / poz. 24
25	Strzyżowice	1	67	punkt osadniczy - osada	5 fr. ceramiki (w tym 1 fr. brzegu z placka?), 1 grudka polepy	ep. brązu – wczesna epoka żelaza – k. łużycka	Pl. 3 / poz. 25
26	Strzyżowice	2	68	ślad osadnictwa	1 wiór i 1 okruch krzemieniny ze śladami (?) obróbki	epoka kamienia	Pl. 3 / poz. 26
27	Strzyżowice	3	69	ślad osadnictwa	2 okruchy krzemienne ze śladami obróbki (1 z retuszowaną krawędzią)	epoka kamienia	Pl. 3 / poz. 27
28	Strzyżowice	4	70	ślad osadnictwa	1 fr. wióra krzemieniny	epoka kamienia	Pl. 3 / poz. 28
29	Strzyżowice	5	71	a/ ślad osadnictwa b/ ślad osadnictwa	a/ 1 fr. ceramiki b/ 2 fr. ceramiki	a/ epoka brązu – wcz. ep. żelaza – k. łużycka? b/ późne średniowiecze – (XIII – XV w.)	Pl. 3 / poz. 29
30	Strzyżowice	6	72	ślad osadnictwa	1 fr. ceramiki	późne średniowiecze – (XIII – XV w.)	Pl. 3 / poz. 30
31	Strzyżowice	7	73	ślad osadnictwa	1 fr. rdzenia krzemieniny	epoka kamienia	Pl. 3 / poz. 31
32	Strzyżowice	8	74	a/ ślad osadnictwa b/ punkt osadniczy – osada	a/ 1 odłupek krzemieniny b/ 22 fr. ceramiki (w tym 5 fr. brzegów, 4 zdobione)	a/ epoka kamienia b/ późne średniowiecze – (XIII – XV w.)	Pl. 3 / poz. 32
33	Strzyżowice	9	75	ślad osadnictwa	3 fr. ceramiki (1 zdobiona)	późne średniowiecze – okres nowożytny	Pl. 3 / poz. 33
34	Strzyżowice	10	76	ślad osadnictwa	1 fr. ceramiki	epoka brązu – wcz. ep. żelaza – k. łużycka	Pl. 3 / poz. 34
35	Strzyżowice	11	77	ślad osadnictwa	1 fr. ceramiki	epoka brązu – wcz. ep. żelaza – k. łużycka	Pl. 3 / poz. 35
36	Strzyżowice	12	78	ślad osadnictwa	1 okruch krzemieniny ze śladami obróbki	epoka kamienia	Pl. 3 / poz. 36
Obszar AZP 96 - 48							
37	Grodków	3	14	a/ ślad osadnictwa b/ nieokreślone	a/ 1 odłupek b/ 23 skorupy, w tym fr. krawężka	a/ epoka kamienia b/ kultura łużycka	Pl. 5 / poz. 37
38	Psary	4	15	nieokreślone	4 skorupy	pradzieje	Pl. 5 / poz. 38
39	Psary	1	16	a/ nieokreślone b/ cmentarzy-sko szkieletowe	a/ toporek kamienny b/ ceramika	a/ pradzieje b/ wczesne średniowiecze	Pl. 3 / poz. 39
40	Psary	2	17	Cmentarzysko ciałopalne	ceramika	Halsztat k. łużycka	Pl. 3 / poz. 40
Obszar AZP 96 - 49							
41	Preczów	1	6	punkt osadniczy	ceramika	k. parapska, wcz. średniowiecze	Pl. 6 / Poz. 41

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



10.3 TABELA NR 3 – SPIS OBIEKTÓW UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

Lp.	Miejscowość	Ulica	Typ obiektu	Nr działki	Plansza nr
		Nr domu	Datowanie	Obręb	Pozycja Nr
Sołectwo BRZĘKOWICE					
1.	Brzękowice Górne	Brzękowice Górne (wcześniej opisane jako Chopina)	Chałupa drewniano – murowana	266/4	3
		49	pocz. XX w.	0003	Nr 1
Sołectwo DĄBIE					
2.	Dąbie	Dolna	Chałupa drewniana	350/2	4
		17	pocz. XX w.	0002	Nr 2
3.	Dąbie	Dąbie Chrobakowe	Chałupa drewniana	1356	4
		12	pocz. XX w.	0002	Nr 3
4.	Dąbie	Dąbie Chrobakowe	Kapliczka murowana	1424/9	4
		naprzeciw nr 16	1 poł. XX w.	0002	Nr 4
5.	Dąbie	Dąbie Górne / Kościelna	Kapliczka na rozdrożu	23	2
		obok domu nr 19a	1 poł. XX w.	0002	Nr 5
Sołectwo GRÓDKÓW					
6.	Gródków	Poprzeczna	Kapliczka murowana	587/1	5
		naprzeciw nr 11	1978 r.	0005	Nr 6
Sołectwo GOŁĄSZA					
7.	Gołasza	Gołasza Dolna	dom kamienno – ceglany	430	4
		70	XX w.	0003	Nr 7
8.	Gołasza	Gołasza Górna	Chałupa drewniano – murowana	63/5	3
		7	pocz. XX w.	0003	Nr 8
9.	Gołasza	Gołasza Górna	Szkoła	157/5	3
		22a	pocz. XX w.	0003	Nr 9
Sołectwo MALINOWICE					
10.	Malinowice	Ogrodowa	Założenie podworskie:		4
		2	- murowany dom mieszkalny na fundamentach dworu	353	Nr 10
			- ruiny zabudowań gospodarczych	679	
			- park podworski	352/1	
			- były warzywnik	?	
- dolina potoku z pozostałościami stawów młyńskich	352/1 686/1				
XX w.	Obręb 0006				

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



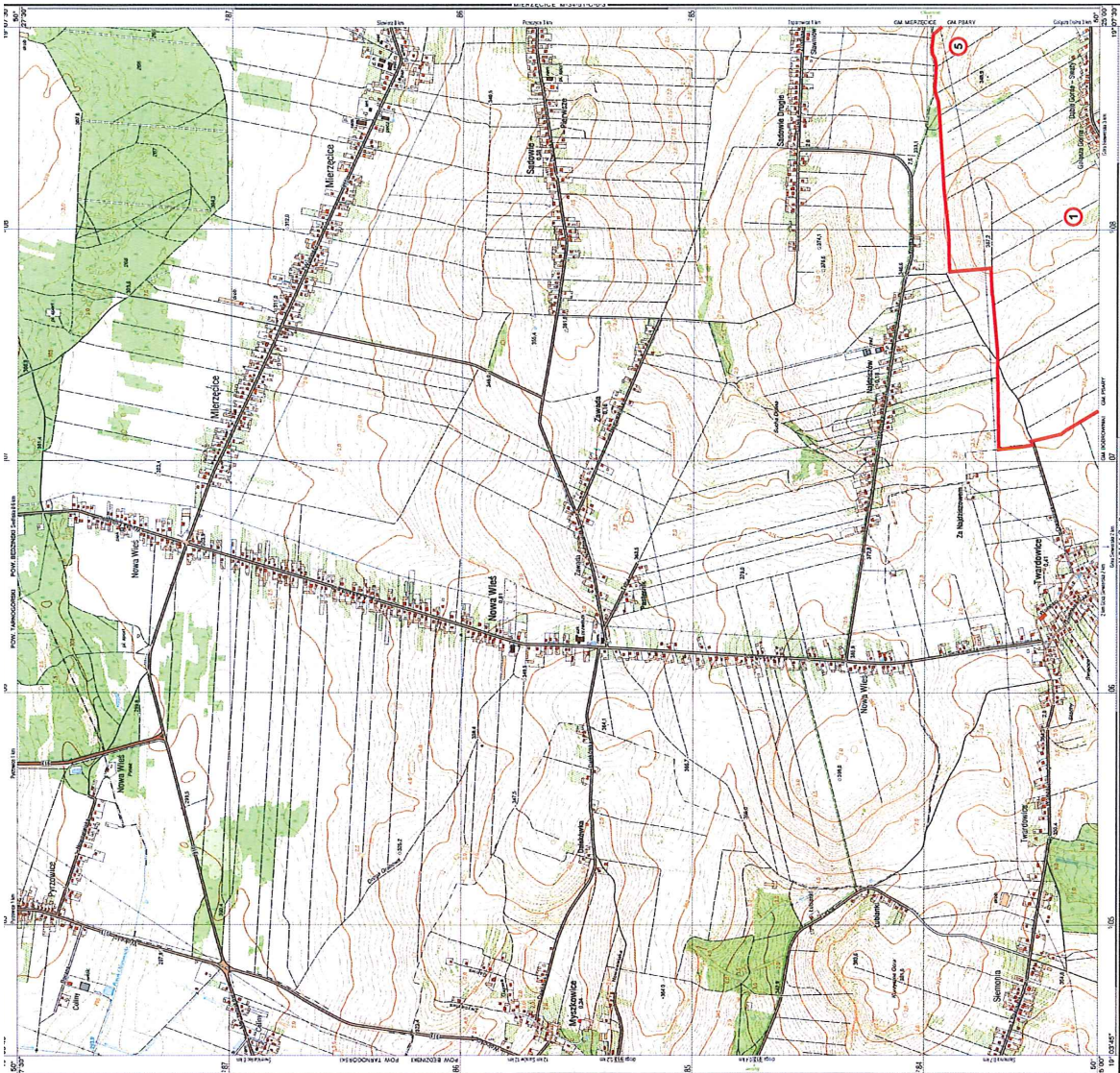
Sołectwo PRECZÓW					
11.	Preczów	Wiejska	Chałupa drewniana	160/1	6
		20	XX w.	0007	Nr 11
Sołectwo PSARY					
12.	Psary	Szkolna	Kapliczka przydrożna	948/1	3
		obok domu nr 109	2 poł. XIX w.	0008	Nr 12
13.	Psary	Wiejska	Chałupa drewniano-murowana	2383/2	4
		28		0008	Nr 13
14.	Psary	Wiejska	Dom mieszkalny ceglany	2099/1	3
		152	XX w.	0008	Nr 14
15.	Psary	Zwycięstwa	Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła	572/1, 685/1	3
		obok bud. nr 40a	1953 r.	0008	Nr 15
Sołectwo SARNÓW					
16.	Sarnów	Wiejska	Kościół pw. Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza	128, 129/1	6
		Na przeciw nr 99	1991 r.	0009	Nr 16
Sołectwo STRZYŻOWICE					
17.	Strzyżowice	Graniczna	Dom mieszkalny	1894	5
		29	XX w.	0010	Nr 17
18.	Strzyżowice	Podwale	Krzyż pokutny, kamienny	460/5	3
		obok nr 39	XIV – XVI w.	0010	Nr 18
19.	Strzyżowice	Graniczna	Dom mieszkalny	1897/3	5
		32	XX w.	0010	Nr 17

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



SPIS OBIEKTÓW

- 1 Ślad osadnictwa
- Brzoźkowe Dąbki, Obszar AZP 95-48 1/1
- 5 Ślad osadnictwa
- Dąbki, Obszar AZP 95-48 1/5



1 : 10 000



LEGENDA:	
1	2
3	4
5	6
Granica Gminy Psary Obiekty zabytkowe wpisane do Rejestru Zabytków Obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Stanowiska Archeologiczne	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY PSARY NA LATA 2021-2024

PLANSZA NR 1

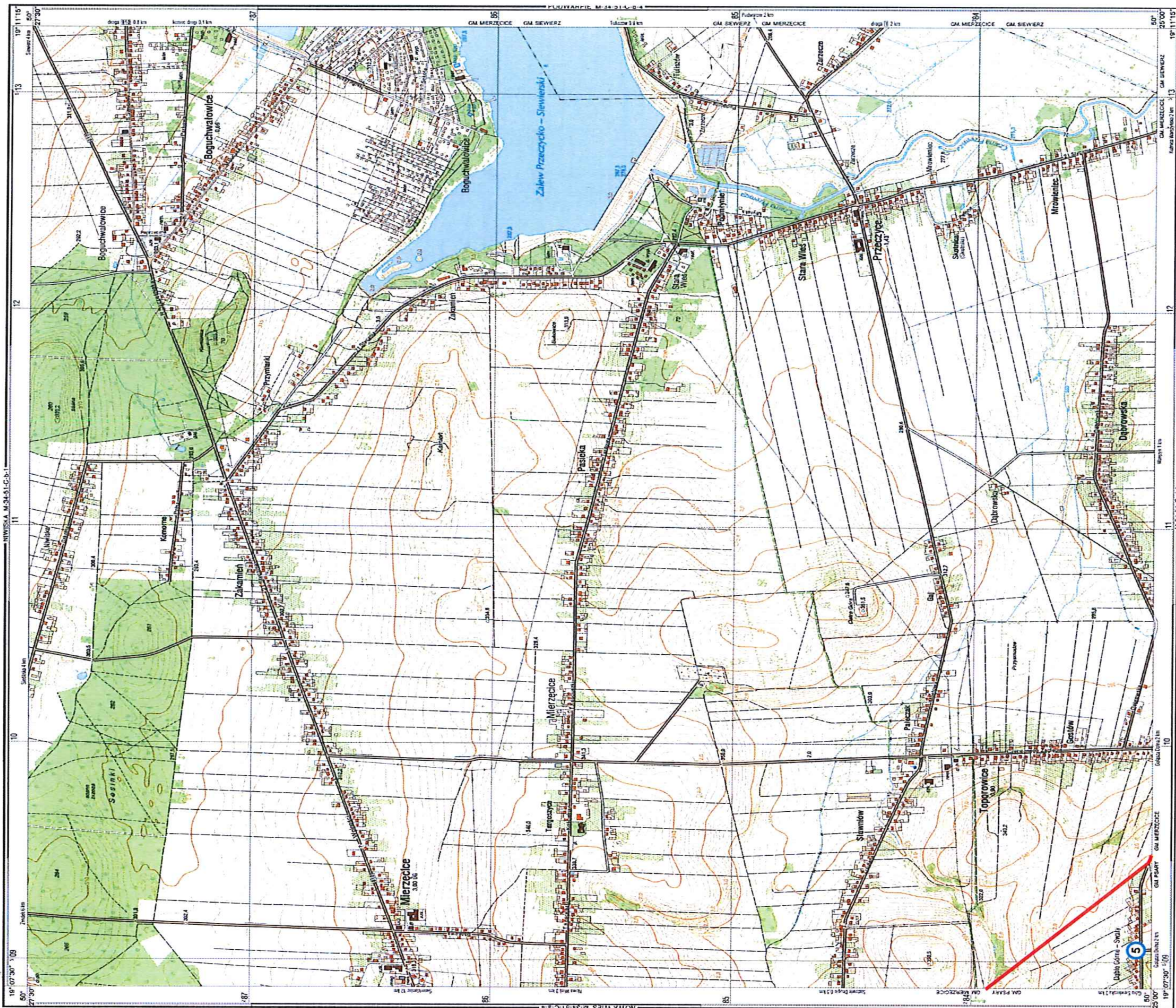


Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



SPIS OBIEKTÓW

- 5 Katedra na wsiach
- Dział Córki / Kocielnia, tab. nr 13a



1 : 10 000



1	2
3	4
5	6

LEGENDA:

- Granica Gminy Psary
- Obiekt wpisany do Powiatowego rejestru zabytków
- Obiekt wpisany do Rejestru zabytków Gminy Psary
- Stanowiska Archeologiczne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY PSARY NA LATA 2021-2024



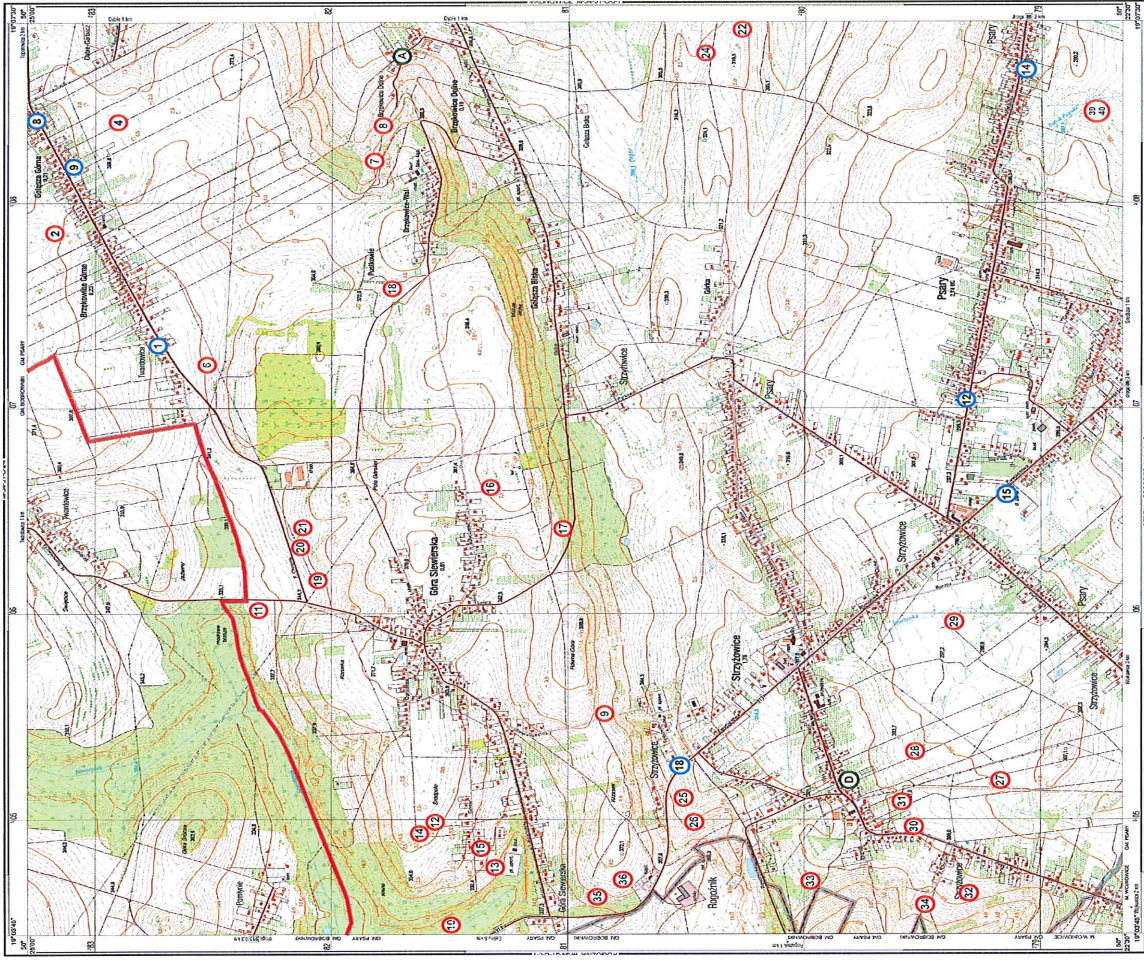
PLANSZA NR 2

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



SPIS OBIEKTÓW

- 1) Igliczka murowana, na roznadzu - Strzyżewice, dom nr 22a (ul. Podwiesiedziowska (Dolina Strzyżewice), ul. 1 kąt 9/9)
- 2) Chalupa - Bronkowiec, ul. Bronkowiec Górny 4/9
- 3) Chalupa - Gólcza, ul. Gólcza Górna 7
- 4) Szkoła - Gólcza, ul. Gólcza Górna 22a
- 5) Igliczka - Psary, ul. Szkoła, obok domu nr 109
- 6) Dom - Psary, ul. Wielka 132
- 7) Kościół parafialny - Psary, Psary, ul. Psary, ul. Zwiastowania, obok baraku nr 40a
- 8) Krzyż parafialny - Strzyżewice, ul. Powiatu, boki nr 29
- 9) Stajnie wesołowskie - Bronkowiec Dolny, AZP 95-48 29
- 10) Stajnie wesołowskie - Bronkowiec Dolny, AZP 95-48 44
- 11) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 18
- 12) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 27
- 13) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 38
- 14) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 15) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 16) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 17) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 18) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 19) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 20) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 21) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 22) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 23) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 24) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 25) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 26) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 27) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 28) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 29) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 30) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 31) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 32) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 33) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 34) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 35) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 36) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 37) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 38) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 39) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119
- 40) Stajnie wesołowskie - Gólcza, AZP 95-48 119



1	2
3	4
5	6

LEGENDA:

- 1 Granice Gminy Psary
- 2 Obszary zabytkowe
- 3 Obszary zabytkowe - Zabytków Gminy Psary
- 4 Obszary zabytkowe - Zabytków Gminy Psary
- 5 Stanowiska Archeologiczne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY PSARY NA LATA 2021-2024

PLANSZA NR 3

1 : 10 000



k

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



SPIS OBIEKTÓW

- 2 Kopiec przydrożny
- Dąbki, obok domu ul. Dolna 23
- 3 Kaplica przydrożna z sygnaturką i czworokątną
- Dąbki, przy drodze granicznej od centrum ul. Dolna 28
- 7 Dom kamienio-ceglany
- Gołszca Dolna 70
- 8 Chałupa drewniana
- Dąbki, ul. Dolna 17
- 9 Chałupa
- Dąbki Chrobotkowe 12
- 10 Kaplica murowana
- nie przelicz domu Dąbki Chrobotkowe 16
- 11 Zabytkowa podłoga kamienna
- Marianowski, ul. Czapłowa 2
- 13 Chałupa drewniano-murowana
- Psary, ul. Wiejska 28
- 15 Stajnia osadnicza
- Gołszca Dolna, Obzary AZP 95-18, 3/3
- 23 Punkt osadniczy - osada, ślad osadnictwa
- Marianowski, Obzary AZP 95-16, 2/23

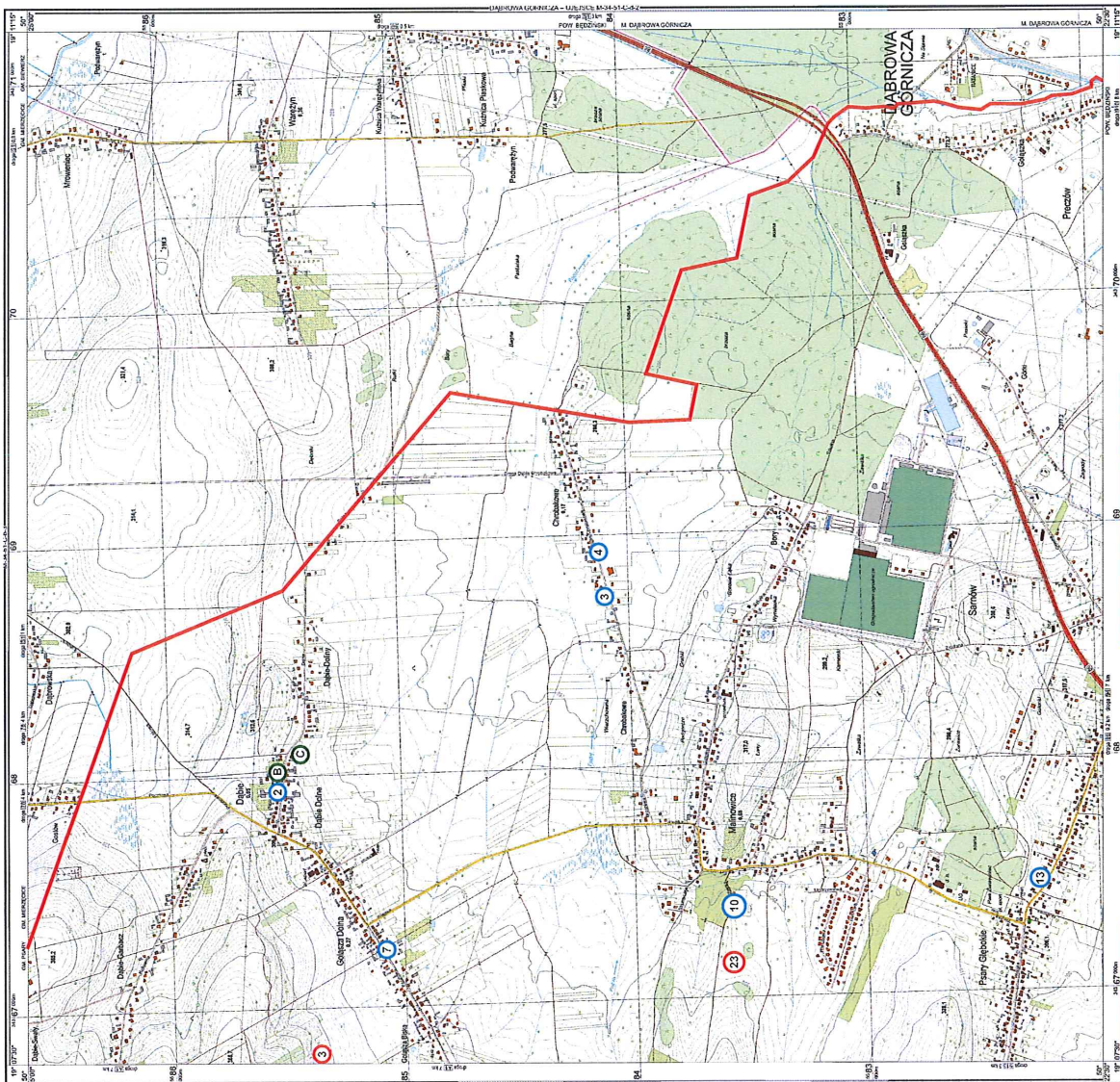
1	2
3	4
5	6

LEGENDA:

- Granica Gminy Psary
- 1 Obiekt zabytkowy wpisany do Rejestru Zabytków
- 2 Obiekt zabytkowy ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków
- 3 Starowiska Archeologiczne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY PSARY NA LATA 2021-2024

PLANSZA NR 4



1 : 10 000

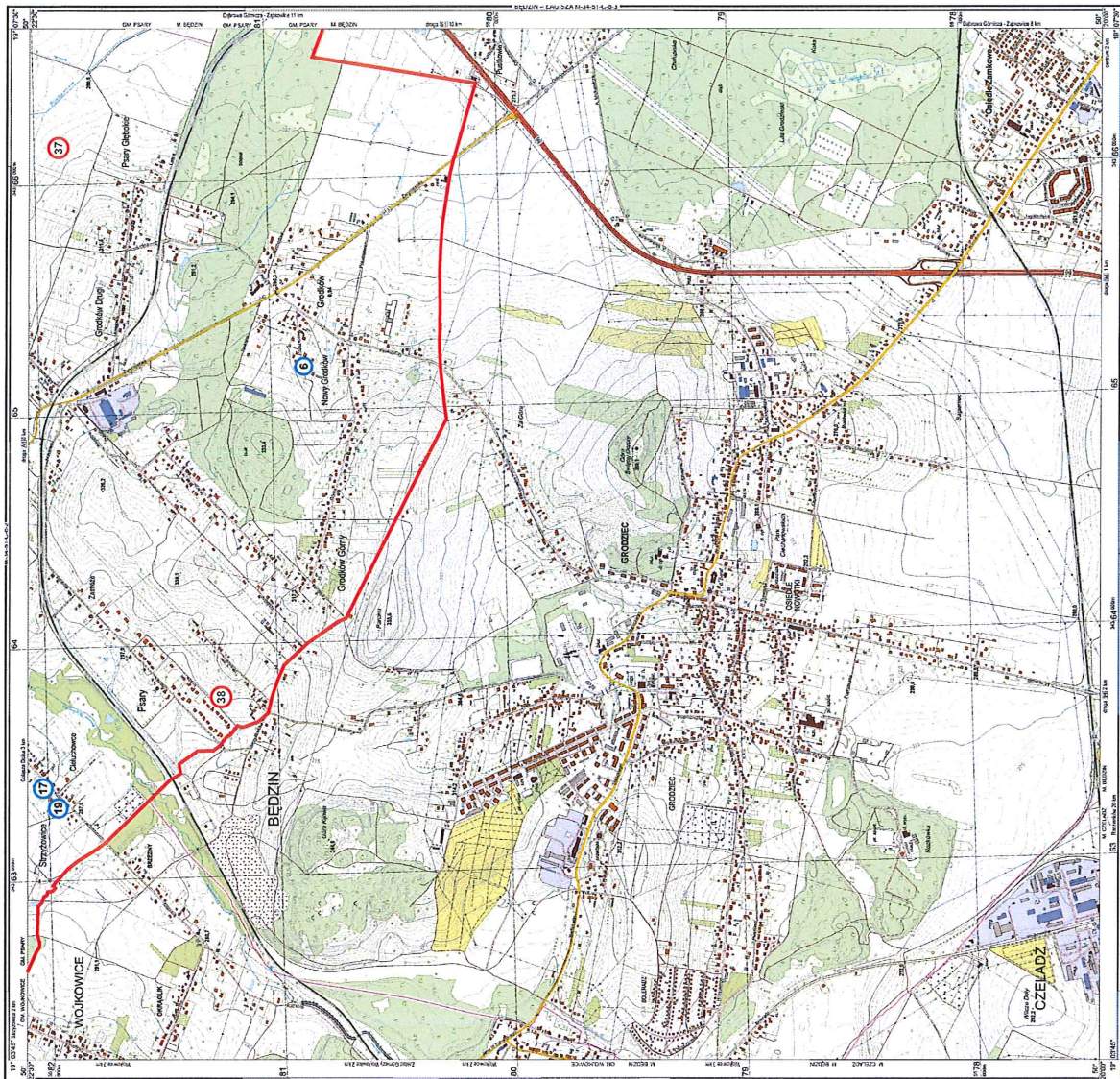


Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



SPIS OBIEKTÓW

- 6** Kościół
- Grodzk, ul. Poprzeczna, nr przeciw nr 11
- 17** Dom
- Strzyżowice, ul. Graniczna 28
- 19** Dom
- Strzyżowice, ul. Graniczna 32
- 37** Ślad osadnictwa nieokrzesanego
- Grodzki, Obszar AZP 86-48 3i 14
- 38** Nieokrzesane
- Psary, Obszar AZP 86-48 4i 15



LEGENDA:	
1	Granica Gminy Psary
2	Obiekty zabytkowe wpisane do Rejestru Zabytków Gminy
3	Obiekty zabytkowe wpisane do Rejestru Zabytków Gminy Ewangelickiej Psary
4	Obiekty zabytkowe wpisane do Rejestru Zabytków Gminy Ewangelickiej Psary
5	Obiekty zabytkowe wpisane do Rejestru Zabytków Gminy Ewangelickiej Psary
6	Stanowiska Archeologiczne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY PSARY NA LATA 2021-2024

PLANSZA NR 5

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Psary na lata 2021 – 2024



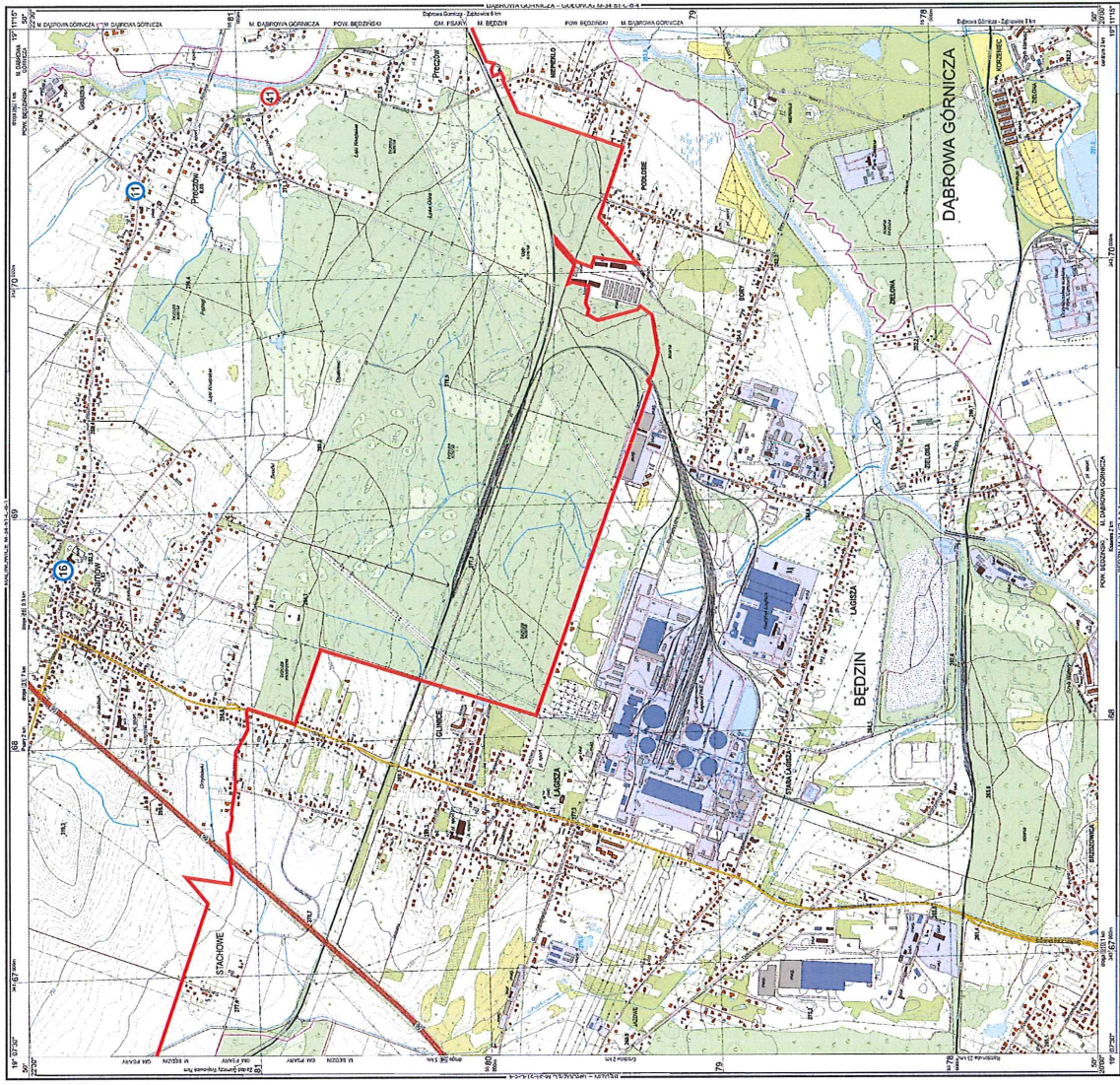
- SPIS OBIEKTÓW**
- 11 Chłapka drewniana - Pniewów, ul. Wiejska 20
 - 15 Kościół pw. Józefa Chrystopa Dobrego Pasterza - Samków, na przeciwko domu ul. Wiejska 99
 - 16 Park osiedlowy - Przeważki, Osiedle AZP 98-03, 1/6

1	2
3	4
5	6

- LEGENDA:**
- Granica Gminy Psary
 - 1 Obiekty zabytkowe
 - 2 Obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków
 - 3 Stanowiska Archeologiczne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY PSARY NA LATA 2021-2024

PLANSZA NR 6



1 : 10 000



10.5. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW B

- Nr. A. Brzękowice Dolne – ul. Brzękowice Dolne / Podzwonek, obok domu nr 22a (ul. Podzwonek)
Kapliczka przydrożna na rozdrożu z sygnaturką i dzwonkiem oraz wyposażenie



Fot. 1. Widok ogólny kapliczki



Fot. 2. Widok z boku i od frontu



- Nr. B Dąbie – ul. Dolna, obok domu nr 23
Kapliczka przydrożna z drewnianą figurą św. Jana Nepomucena



Fot. 3. Widok kapliczki od strony drogi



Fot. 4. Widok z boku



- Nr. C. Dąbie – ul. Dolna, przy drodze gruntowej za domem nr 28
Kapliczka przydrożna z sygnaturką i dzwonkiem



Fot. 5. Widok od frontu



Fot. 6. Widok z boku



Nr. D. Strzyżowice – ul. 1 Maja 57,
Wyposażenie kościoła NMP Królowej Świata



Fot. 7. Widok kościoła od zewnątrz



Fot. 8. Widok elewacji bocznej



OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

- Nr. 1. Brzękowice Górne – Brzękowice Górne 49
Chałupa drewniano – murowana



Fot. 1. Widok od strony ulicy



Fot. 2. Widok z boku



Nr. 2. Dąbie – Dolna 17
 Chalupa drewniana



Fot. 3. Widok z boku



Fot. 4. Widok od strony ulicy



Nr. 3. Dąbie – Dąbie Chrobakowe 12
Chałupa drewniana



Fot. 5. Widok od strony ulicy



Fot. 6. Widok poprzez sąsiednią posesję



- Nr. 4. Dąbie – Dąbie Chrobakowe, naprzeciw nr 16
Kapliczka murowana



Fot. 7. Widok od strony drogi



Fot. 8 i 9. Widok z boku i widok wnętrza kapliczki



- Nr. 5. Dąbie – Dąbie Górne / Kościelna, obok domu nr 19a
Kapliczka na rozdrożu



Fot. 10. Widok kapliczki



Fot. 11. Widok wnętrza



Nr. 6. Gródków – Poprzeczna, naprzeciw domu nr 11
Kapliczka murowana



Fot. 12 i 13. Widok kapliczki z drogi



Nr. 7.



Fot. 15. Widok z boku



Fot. 16. Widok od strony ulicy



Nr. 8. Gołaszka – Gołaszka Górna 7
Chałupa drewniano - murowana



Fot. 17. Widok z boku



Fot. 18. Widok od strony ulicy



Nr. 9. Gołaszka – Gołaszka Górna 22a
Szkoła



Fot. 19. Widok od strony drogi



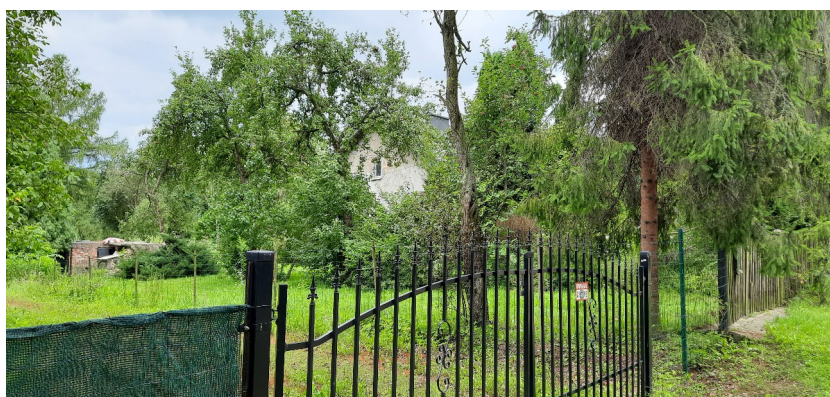
Fot. 20. Widok z boku



Nr. 10. Malinowice – Ogródowa 2
Założenie podworskie



Fot. 21. Murowany dom mieszkalny na fundamentach dworu



Fot. 22 i 23. Pozostałości zabudowań gospodarczych



Fot. 24. Park podworski



Fot. 25 i 26. Dolina Potoku z pozostałościami stawów młyńskich



Nr. 11. Preczów – Wiejska 20
Chałupa drewniana



Fot. 27. Widok od frontu



Fot. 28. Widok z boku



Nr. 12. Psary – Szkolna, obok domu nr 109
Kapliczka przydrożna



Fot. 29. Widok z boku



Fot. 30 i 31. Widok od frontu i widok wnętrza



Nr. 13. Psary – Wiejska 28
Chałupa drewniano - murowana



Fot. 32. Widok chałupy w drugiej linii zabudowy



Fot. 33. Widok od strony elewacji szczytowej



Nr. 14. Psary – Wiejska 152
Dom mieszkalny ceglany



Fot. 34. Widok od frontu



Fot. 35. Widok z boku



Nr. 15. Psary – Zwycięstwa, obok budynku nr 40a
Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła



Fot. 36. Widok elewacji bocznej



Fot. 37. Widok od strony drogi



- Nr. 16. Sarnów – Wiejska, naprzeciw domu nr 99
Kościół pw. Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza



Fot. 38. Widok od frontu



Fot. 39. Widok elewacji bocznej



Nr. 17. Strzyżowice – Graniczna 29
Dom mieszkalny



Fot. 40. Widok elewacji frontowej i bocznej



Fot. 41. Widok od strony drogi



Nr. 18. Strzyżowice – Podwale, obok nr 39
Krzyż pokutny, kamienny



Fot. 42. Kamienny krzyż zarośnięty trawą i krzewami. Tabliczka z opisem usunięta podczas prac remontowych drogi



Fot. 43. Kamienny krzyż widoczny spod trawy



Nr. 19. Strzyżowice – Graniczna 32
Dom mieszkalny



Fot. 44. Widok elewacji frontowej i bocznej



Fot. 45. Widok od frontu

Uzasadnienie

Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków między innymi za pośrednictwem organów samorządowych. Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2021 r., poz. 1372), określone zostały następujące zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.*” Podstawa prawna obowiązku wykonania programu opieki nad zabytkami określona została w przepisie art. 87 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2021 r., poz. 710). Zgodnie z zapisami w/w ustawy, Wójt Gminy Psary sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten ma na celu w szczególności: włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju; uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej; zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania; wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego; podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami; określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków; podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust.3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Pismem nr K-NR.5120.16.2021. JH z dnia 8 października 2021 r. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków pozytywnie zaopiniował projekt Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Psary lata 2021-2024.

Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie w/w ustawowego obowiązku. Zapisy programu będą podstawowym narzędziem dla władz gminy w zakresie realizacji przedsięwzięć wynikających z zapisów prawa oraz zapewnienia niezbędnych środków do realizacji programu na lata 2021-2024.